

HAZİRAN 2020 / SAYI 49

[www.gazeteduvar.com.tr](http://www.gazeteduvar.com.tr)

# duvardibi

# EKOLOJİ

---

EROL MALKOÇ  
ÖNDER ALGEDİK  
MEHMET ALİ ÇELİK  
İZMİR'DEN KIR ARAŞTIRMACILARI  
UMUT KOCAGÖZ  
ALİ BÜLENT ERDEM  
MERVE TUBA TANOK  
MURAT ÇEPNİ  
CEMİL AKSU  
OSMAN SİRKECİ



# Bu sayıda...

4

Korona virüsünün  
ekoloji politiği

19

İklim değişikliği değil  
sistem kaynaklı ekolojik  
denge bozulumu!

30

Gıda krizi karşısında  
agroekoloji

48

İstanbul neden eko-  
feminist bir kent olmalı?

61

Krizden çıkışın yönetimi

11

Korona ve iklim

23

Korona günlerinde tarım ve gıda  
politikalarını yeniden düşünmek

38

Gıdadan neden korkar olduk?

53

Ekoloji hareketinde yol arayışı

**Yayın Tarihi:** Haziran 2020  
**Genel Yayın Yönetmeni:** Ali Duran Topuz  
**Yayına Hazırlayan:** Özgür Akkaya

**AND Gazetecilik ve Yayıncılık, San. ve Tic. A.Ş. adına Yayın Sahibi:** Vedat Zencir

**İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Ömer Araz

**Katkıda Bulunanlar:** Erol Malkoç, Önder Algedik, Mehmet Ali Çelik, İzmir'den Kır Araştırmacıları, Umut Kocagöz, Ali Bülent Erdem, Merve Tuba Tanok, Murat Çepni, Cemil Aksu, Osman Sirkeci

**Yönetim Yeri:** Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul Santral (212) 3463601, Faks (212) 3463635

Duvar Dibi Dergi'de yayımlanan yazı, haber ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve link verilmeden iktibas edilemez.

<https://gazeteduvar.com.tr>  
[info@gazeteduvar.com.tr](mailto:info@gazeteduvar.com.tr)

Merhaba,

Gazete Duvar'ın enformatik içeriklerin daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli düşünsel, uzmanlığa dayalı metinler sunma gayretinin ürünlerini Duvardibi'nde derlemeye devam ediyoruz. Korona virüsü salgınıyla birlikte insanın doğayla ilişkisi ve ekoloji meselesi daha yoğun sorgulanır oldu. Kırk dokuzuncu sayımızın başlığı Ekoloji. Bu sayıya katkıda bulunanlar Erol Malkoç, Önder Algedik, Mehmet Ali Çelik, İzmir'den Kır Araştırmacıları, Umut Kocagöz, Ali Bülent Erdem, Merve Tuba Tanok, Murat Çepni, Cemil Aksu, Osman Sirkeci.

Gayret bizden himmet okurdan... İyi okumalar.



# Korona virüsünün ekoloji politiği

Distopik durumların yüksekliği ütopyaya en yaklaşılan anlardır diyebiliriz. Yaşadığımız kaba gerçekliğin distopyaya mı yoksa ütopyaya mı evrileceği bize bağlı.

**EROL MALÇOK**



**Gezegen  
üzerindeki  
antroposentrik  
faaliyetlerimizle ciddi  
bir hesaplaşmaya  
girmeyip flora ve  
faunanın dengesini  
sürekli bozmaya  
devam edersek,  
evrimleşecek yeni  
tip virüslerin bizi  
kapıda beklediğini  
unutmamalıyız.**

Tuhaf bir paradoksu yaşıyoruz yeni zamanlarda. İnsanın bir yandan doğadaki evrimsel süreçlere aşırı müdahalesi iklim krizi ve sürekli yeni tip öldürücü virüslerin ortaya çıkmasına sebep olurken öte yandan aynı virüsten (Covid-19) korunmak için almak zorunda kaldığı önlemler doğayı iyileştiriyor. İnsanın antroposen olarak adlandırılan, gezegene aşırı müdahalesinin sonuçlarından birisi olan korona virüsü yaban hayvanlarının alanına fazlasıyla girmemizden kaynaklanıyor. Bilim insanlarının araştırmaları korona virüsünün yarasalardan misk kedisine oradan da insana bulaştığını ortaya koyuyor. Hatırlayacak olursak HIV virüsü de şempanzelerden insana bulaşmıştı. Yaban hayvanlarının habitatına girmiyor olsak bu virüslerle boğuşuyor halde olmayacaktık belki de. Gezegen üzerindeki antroposentrik faaliyetlerimizle ciddi bir hesaplaşmaya girmeyip flora ve faunanın dengesini sürekli bozmaya devam edersek, evrimleşecek yeni tip virüslerin bizi kapıda beklediğini unutmamalıyız. Küresel ısınmanın dünyadaki hastalıkları arttırdığına ve gıda krizine yol açacağına dair de sürekli bilimsel çalışmalar yapıyor.

İnsan azıcık durmak zorunda kaldığında bile neler değişiyor dünya üzerinde. Örneğin korona virüsü nedeniyle sokağa çıkma yasağı ilan edilen İtalya'nın Venedik kentinde kanalla-



**Halimiz, Hitler'in orduları biraz uzaktayken normal hayatlarına devam edip, Naziler kapılarına dayandığı zaman ancak duruma ayıkan ama fazlasıyla geç kalmış olan Avrupa insanının durumuna benziyor.**

rın suyu temiz akmaya başladı ve bunun sonucu olarak da suda balıklar ve kuğular görünmeye başladı. Birçok ülkede birçok kentin havası son yıllarda hiç olmadığı kadar temiz şu anda...

Buradan hareketle sözü getirmek istediğim yer: yakın tehdit olarak algıladığımız korona ile uzak tehdit olarak algıladığımız iklim krizinin birbiriyle ve daha birçok faaliyetimizle iç içe olduğudur. Korona söz konusu olduğunda bireysel psikolojilerimiz, hemen bilim insanlarını dinlemek ve ona göre önlemler almak şeklinde işlerken –ki olması gereken de budur– iklim krizi söz konusu olduğunda maalesef bu durum bir avuç ekoloji aktivisti ve bilim insanının sorunuymuş gibi işliyor. Halimiz, Hitler'in orduları biraz uzaktayken normal hayatlarına devam edip, Naziler kapılarına dayandığı zaman ancak duruma ayıkan ama fazlasıyla geç kalmış olan Avrupa insanının durumuna benziyor.

## KAPİTALİZM ÖLDÜRÜR

İçinde bulunduğumuz duruma dair dünyanın en büyük ya da en etkili ülkelerinin liderlerinin açıklamaları tam bir trajikomiklik içeriyor. Önce Trump'ın havalarda ısınıyor ciddi bir sorun olmaz açıklaması ardından yakın zamanda Britanya başbakanı Boris Johnson'un yaşlılarımızın bir kısmı ölebilir açıklaması akıllara durgunluk verecek niteliktedir. İtalya ise kriz



**Aşı bulma konusu o aşığı ancak satabilecekse üretecek şirketlere bırakılmayacak kadar önemlidir. Çünkü sürekli değişen virüse karşı aşı üretmek şirketlere pek de kârlı görünmeyebilir.**

karşısında tam bir acizlik durumunu yaşıyor. Ölülerini gömmekte bile zorlanıyor. Uzaya insan gönderen, yapay zekâda inanılmaz ilerlemeler sağlayan bir sistemin en gelişmiş ülkeleri – tabii ekonomik olarak- çaresizlik açıklamayı yapıyorlar. Bu açıklamaları, tüm imkânlarını seferber etseler gerçekten virüsle baş edemeyeceklerine yormamız imkânsız. Sorun neye öncelik verdiğinizle ilgili... İnsan hayatının önemi ve sağlıklı bir gezegende yaşamak mı? Yoksa ne olursa olsun ağırlıklı ekonomik kaygılarla hareket etmek mi? Türkiye hükümetinin geçtiğimiz günlerde açıkladığı önlem paketi de bunu doğrular niteliktedir. ABD'nin ve Türkiye dâhil birçok ülkenin sağlık sistemi berbat durumda ve böyle bir krizde bile sağlık sisteminin değişmesi ciddi bir insan kaybına yol açabilir. Örneğin ABD için çok yüksek rakamlar telaffuz ediliyor. Bilim insanlarının ve sağlıkçıların tahminleri de bu yönde. Ama bu riski rahatlıkla göze alabiliyorlar. Oysa kamunun imkânlarının seferber edilip tüm ülkelerde sağlık ulaşımının en azından böyle bir durumda ücretsiz olması gerekir. Ve enerjilerini mültecilere duvar örüp dikenli tel çekmek yerine aşı bulmaya harcamalılar. Aşı bulma konusu o aşığı ancak satabilecekse üretecek şirketlere bırakılmayacak kadar önemlidir. Çünkü sürekli değişen virüse karşı aşı üretmek şirketlere pek de kârlı görünmeyebilir.



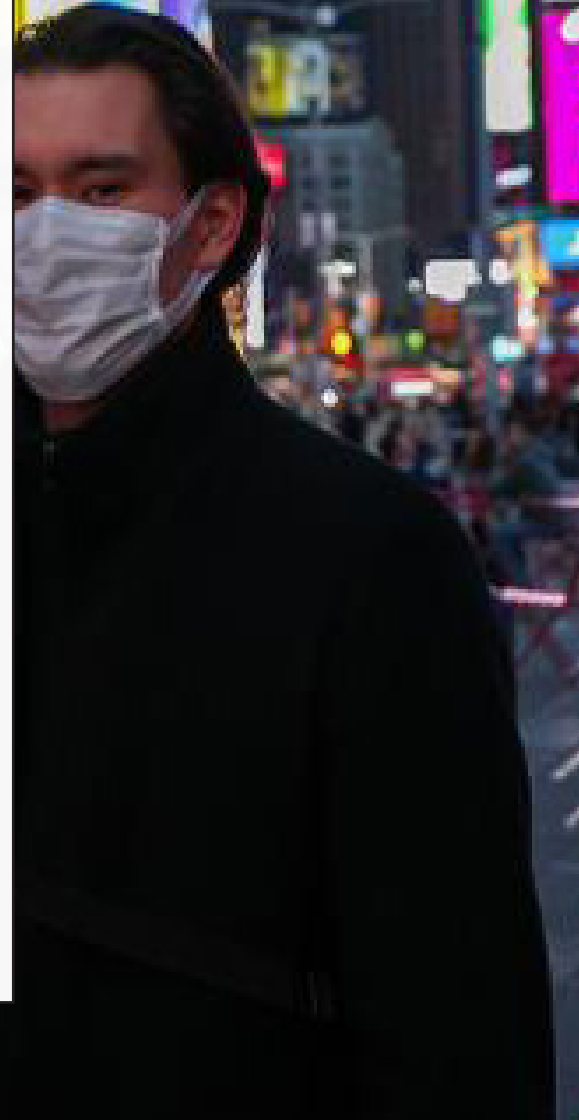
**Patronlarının  
ücretsiz izine  
çıkardığı insanların  
durumu ne olacak?  
İşleri bıçak gibi  
kesilen küçük  
esnaf ne yapacak?  
Herhangi bir işsizlik  
ücreti almayan  
işsizlerin psikolojisi  
ne olacak? Bütün  
bunların açıklanan  
önlem paketinde  
düşünülmediği çok  
açık...**

Krize, ekonomik – sınıfsal temelli yaklaşım yine yoksulu vuruyor. Virüse karşı önlemler söz konusu olduğunda sağlıklı ve iyi beslenin önerisini sıkça dile getiren devlet “medya” ve “akademisyenleri” bunun ne kadara mâl olduğunun farkında mı acaba? Hem de marketler ve eczaneler fırsatçılık yapıp fiyatları uçurmuşken... Virüsün aşısı bulunsa bu aşıya kimler erişebilecek? Zenginler özel araç veya jetleriyle güvenli yerler satın alıp kiralarak virüsten kaçabilirken ya da işlerini uzaktan yönetebilirken, gündelik yevmiyeyle çalışan işçiler ailesinin karnını nasıl doyuracak? Patronlarının ücretsiz izine çıkardığı insanların durumu ne olacak? İşleri bıçak gibi kesilen küçük esnaf ne yapacak? Herhangi bir işsizlik ücreti almayan işsizlerin psikolojisi ne olacak? Bütün bunların açıklanan önlem paketinde düşünülmediği çok açık... İnsanları sorunlarını bireysel olarak çözmeye ittiğinizde, sevgi ve dayanışmayla bir toplumsal önlem süreci yaşatmadığınızda, kaygılar hat safhaya çıkacak ve bireyler arası sosyal ilişkiler de paranoya düzeyinde bozulacaktır. Bunun en trajik örneği şu anda ABD’de yaşanıyor. Başka ülkelerdeki kısmi yağma haberlerini duyan Amerikalılar hızla silahlanmaya başladılar. Amerika’da silahlanmanın internette satın alınabilecek kadar yasal kolaylığı var zaten. En kötüsü de bireylerin güven sorununun gelecekte de psikolojik hasarlara yol açacak olmasıdır. Zaten az güvenen ve az ilişki kuran bireyler bu pozisyonlarını da kaybedecektir. Bir nevi sosyal ölüm yani.



## DAYANIŞMA YAŞATIR

Virüse karşı önlemler söz konusu olduğunda hep hijyen, beslenme ve sosyal mesafelenme önerileri dile getirilirken insanın kendisini yalnız hissetmeyeceği bir dayanışma ortamı sağlanmıyor. Canla başla çalışan sağlık personeli kendisini güvende hissetmiyor. İtalya'dan gelen haberlerden binlerce sağlık emekçisinin virüs kapıldığını öğreniyoruz. Türkiye'de ise sağlıkçılar zor koşullarda çalışıyor ve aile hekimleri fiyatları yükselen malzeme ve ekipmanları sağlamakta zorluk çekiyor. Zor bir psikolojinin içerisinde. Şunu unutmamalıyız ki bu krizde, fiziki önlemler kadar birey ve toplum psikolojisinin sağlam, dirençli kalabilmesi de çok önemli. Psikolojik olarak zorda olan bireyin bağışıklık sistemi de çökecek ve virüse kolay teslim olabilecektir. Ayrıca sürecin ne kadar devam edeceğini bilemiyoruz. ABD'de hükümetten sızan bilgiye göre ekim ayına kadar devam edebileceğinden bahsediliyor. Çin'de ve başka ülkelerde ikinci dalganın gelebileceği dillendiriliyor. Virüsün henüz yayılmadığı, özellikle de önlem almakta zorlanabilecek yoksul ülkeleri düşündüğümüzde önümüzde psikolojimizi sağlam tutmamız gereken çok uzun bir süreç olabilir. Bu durum bize ulusal ve uluslararası bir dayanışmanın zorunluluğunu gösteriyor.





**Çünkü bugün yaşadığımız ekolojik-sosyal felaketlerin sebebi erkek egemen, insan emeği ve hayvan sömürsünde sınır tanımayan 'ya büyü ya öl' sermaye mottosuyla doğayı talan eden sistemin kendisidir. Hiyerarşik toplumsal yapı çözülmeyen ne işçinin ve değişik toplumsal cinsiyetlerin ne hayvanların ne de ekolojik sorunların çözülmesi mümkün değildir.**

Acaba kriz, daha da bencilleşmek ve yağma kültürü yerine, bireysel-toplumsal dayanışma kültürünü arttırır mı? Bu soruya Slavoj Žižek, insanların dayanışarak sisteme karşı çıkabileceğinin mümkünlüğü yönünde cevap veriyor ya da öyle temenni ediyor. Ben de iflah olmaz bir iyimser ve ütopyacı olarak buna benzer düşünüyorum. Ayrıca distopik durumların yüksekliği ütopyaya en yaklaşılabilir anlardır diyebiliriz. Yaşadığımız kaba gerçekliğin distopyaya mı yoksa ütopyaya mı evrileceği bize bağlı. Kendi yarattığı krizlerle insanlığın ve yeryüzünün eko – sosyal yaşamını berbat eden sistemin içinde bulunan bireyler, ancak kendisine ütopya gibi görünen sosyal ekoloji siyasetini uygulayarak krizden çıkabilirler. Çünkü bugün yaşadığımız ekolojik-sosyal felaketlerin sebebi erkek egemen, insan emeği ve hayvan sömürsünde sınır tanımayan 'ya büyü ya öl' sermaye mottosuyla doğayı talan eden sistemin kendisidir. Hiyerarşik toplumsal yapı çözülmeyen ne işçinin ve değişik toplumsal cinsiyetlerin ne hayvanların ne de ekolojik sorunların çözülmesi mümkün değildir. O halde zorunlu olan ile ütopyik olan arasındaki ilişkiyi bir an önce kurmak durumundayız. Yoksa virüs kaygısıyla, ekonomik zorluklarla ve ekolojik tahribatla dolu bir dünyada büyüyecek çocuklarımız.



# Korona ve iklim

Kimse iyi şeylerden kötü ders çıkarmak istemez. Kötü şeylerden de iyi ders çıkarmak garip bir durum. Ama korona meselesinden çok iyi dersler çıkartabileceğimiz ortada. Telaşın, boşa üretimin, doğanın işgalinin bir nebze azalması bize ciddi bir fırsat getiriyor.

**ÖNDER ALGEDİK**



**Fosil yakıtlar ise ilk canlıların oluşması ve onların fosilleşmesi ile yaklaşık yarım milyarlık bir geçmişe sahip, yüzlerce milyon yıllık bir fosilleşme ve toplasanız 150-200 yıllık bir yoğun kullanımı söz konusu.**

Korona salgını fiziksel ve ruhsal olarak etkilediği kadar politik olarak da etkiliyor. Şimdiye kadar görünmeyen şeyleri görür kılarken aslında görülen riskler ciddi fırsatları da ortaya koyuyor.

Korona salgınının iklime ve doğaya etkilerini ortaya dökmeden önce bazı durumları açıklayıp arkasındaki kavramları ve bilgileri vererek kapsamı baştan tanımlayalım.

Birincisi korona salgını bir filmin hızlı çekim gibi. İklim krizi ise ona göre yavaş çekimli bir film gibi karşımızda duruyor. İlk Covid-19 tespitinden üç aydan fazla bir süre geçti ama iklim değişikliğinin ortaya koyan ilk çalışmalarından ancak yüzyıldan fazla bir zaman geçti.

İkincisi COVID-19 pandemisi konusunda Birleşmiş Milletler'e bağlı Dünya Sağlık Örgütü gibi 1948'de kurulmuş bir uluslararası örgüt var. İklim konusunda ise 1992'de kurulmuş Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sekreteryası gibi bir yapı var. 1992'de kurulan bu yapı şimdiye kadar yüzlerce toplantı, üç adet uluslararası sözleşme ve artan emisyonlar dışında pek bir şey sunmadı.

Üçüncüsü ise dünyada şu an milyonlarca çeşit virüs var ve virüsler yaklaşık üç milyar yıllık bir geçmişe sahip. Fosil yakıtlar ise ilk canlıların oluşması ve onların fosilleşmesi ile yaklaşık yarım milyarlık bir geçmişe sahip, yüzlerce milyon yıllık bir fosilleşme ve toplasanız 150-200 yıllık bir yoğun kullanımı söz konusu.



**Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) her dört ayda bir bulaşıcı hastalıkların ortaya çıktığını söylüyor. ABD'deki Salgından Korunma ve Önleme Merkezi (CDC) ise dünyanın bir köşesinde bir köyden çıkan patojenin 36 saat içinde dünyanın dört bir köşesine erişebileceğini belirtiyor.**

Bu üç karşılaştırmaya ek bulaşıcı hastalıklara dair üç özgün bilgiyi de verelim.

Korona ve iklimin kesiştiği noktalar ise çok ilginç. Buna salgın hastalıklar konusunda üç kurumun altını çizdiği bilgileri de eklemek gerekiyor. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) her dört ayda bir bulaşıcı hastalıkların ortaya çıktığını söylüyor. ABD'deki Salgından Korunma ve Önleme Merkezi (CDC) ise dünyanın bir köşesinde bir köyden çıkan patojenin 36 saat içinde dünyanın dört bir köşesine erişebileceğini belirtiyor. Dünya Sağlık Örgütü insanların yaşam biçimindeki değişikliğin bu gibi hastalıkları kaçınılmaz kıldığını, mikroskobik ajanların gün içinde milyonlarca kez kendini kopyalayabildiği söylüyor ve bu yüzyılın “pandemiler yüzyılı” olduğunu ekliyor.

UNEP, CDC ve DSÖ'nün bu çıkarımlarını bir araya getirdiğimizde daha fazla fosil yakıt daha fazla doğa tahribatı ile artan üretim ve yaşam hızının bulaşıcı hastalıklara kolaylık sağladığını söyleyebiliriz. Çok daha basitleştirmek istersek, bugün daha hızlı bir yaşam için yakılan kömür, petrol ve gaz ve bunların yakılması için dökülen beton ve asfalt aslında bize iklim değişikliği hava kirliliği ve de sağlıksız kent yaşamı olarak geri dönüyor. Bu dönemde mutlaka okumanızı tavsiye edeceğim “Sağlıklı Şehir Planlaması” adlı kitapta<sup>1</sup> şehirde yaşadığımız muhit ve şehrin yönetilme şeklinin ilk önce kimin hastalanacağını, yok yere acı çekeceğini ve daha erken öleceğini belirle-



Örneğini San Francisco'da köprü kenarında görülen çakallar, boş havuzlarda yüzen maymunlar, kenti ilk defa ziyaret eden koyunlar ya da Bursa'da Uludağ'da teleferiği ziyarete gelen ayı hepimizin içini ısıttı. Hayatta patrondan ve siyasetçiden bıkmışken doğayı fark etmek çok güzel oldu.

yebileceğini iddia ediyor. İşte bu iddia bile aslında kapitalist şehrin ve üretimin nasıl bir sağlıksızlık inşa ettiğini, COVID-19 ile iklimi aynı paranteze aldığını gösteriyor.

Bu ilişkiyi kurduktan sonra aslında korona salgınının en çok fayda gösterdiği beş noktayı tartışalım. Bunlar (i) yavaşlayan kent içi trafik, (ii) kapatılan AVM'ler (iii) hizmet sektörünün bir kısmının kapanması -ama lojistik kısmının ise hızlanması-, (iv) sanayideki kısmi kapanma -ama büyük fabrikalarda, inşaat sektörünün hala devam etmesi- ve (v) doğanın daha az meşgul edilmesi/işgal edilmesi sayılabilir. Bu sayede doğa uzun bir aradan sonra az da olsa nefes alabildi. Örneğini San Francisco'da köprü kenarında görülen çakallar, boş havuzlarda yüzen maymunlar, kenti ilk defa ziyaret eden koyunlar ya da Bursa'da Uludağ'da teleferiği ziyarete gelen ayı hepimizin içini ısıttı. Hayatta patrondan ve siyasetçiden bıkmışken doğayı fark etmek çok güzel oldu.

Telaşın ve aceleciliğin azaldığı bir dönem geçirdiğimizi de itiraf etmeliyiz. Uluslararası havayolu ulaşımı inanılmaz azaldı. Türkiye'de ise KDV indirimine rağmen şehirlerarası havayolu ulaşımı ciddi bir oranda düştü. Buna kent için trafikteki azalmayı katarsak resim tam olacak. TEPAV'ın, COVID-19'un tüketici harcamaları konusundaki çalışmasına göre kredi kartlarından akaryakıt için çekilen miktar 3 Nisan haftasında 13 Mart haftasına göre yüzde 36 azalmış. Bunda birinci etmen



**Bu halde bile atmosferdeki karbondioksit birikimi bu seneden daha fazla olacak. 1,5 santigrat sınırı içinse yüzde 10 oranında azalmak gerekiyor.**

tabi ki bu dönemde düşen akaryakıt fiyatları. Ama ikinci ve ikincil neden ise korona salgını. Havayolu ulaşımında resim daha net, aynı dönem için kredi kartından yapılan harcama ise yüzde 86 azalmış. Azalan bu telaş iyi bir şey olsa da şehirlerarası mal taşımacılığının azaldığını tam olarak söyleyemiyoruz.

### **KORONA PARİS ANLAŞMASI'NIN YAPAMADIĞINI YAPTI!**

Paris İklim Anlaşması emisyonları azaltmayı hedeflemediği gibi böyle bir başarısı da henüz yok. Hatta imzaya açıldığından bu yana küresel emisyonlar rekor üstüne rekor kırıyor. Ancak korona Paris Anlaşması gibi değil. Bazı çalışmalar korona salgını ile 2008 krizinden bu yana ilk defa emisyonlarda artış olmadığını, hatta atmosfere daha az sera gazı salacağımız bir yıl olacağı müjdesini veriyor. 2008 krizinde karbondioksit emisyonları yarım milyar ton azalmışken, korona nedeniyle bir buçuk milyar ton azalma olacağı tahmin ediliyor. Bu miktarın yaklaşık olarak yüzde dördlük bir azalmaya karşılık geldiğini belirtelim.

Ancak bu miktar her ne kadar iyi bir haber gibi gelse de aslında taşan bir havuza hâlâ su veren musluklar olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Bu halde bile atmosferdeki karbondioksit birikimi bu seneden daha fazla olacak. 1,5 santigrat sınırı içinse yüzde 10 oranında azalmak gerekiyor. Yani Paris İklim Anlaşması'nın yapmadığını korona yaptı ve ona şimdi destek verme zamanı. Görev bize düşüyor.

## TÜRKİYE'DEN MÜJDE!

Bu dönemde Türkiye'de otomobil sektörü üretime ara verirken<sup>2</sup> çimento sektöründen rekor haberleri<sup>3</sup> gelmesi üzücü. Ama elektrik üretimine baktığımızda güzel haberi verelim. Bunun için 2019 ve 2020 yılı'nın 1 Mart ile 10 Nisan tarihleri arasındaki dönemini karşılaştıracamız. Ayrıca pandemi ilan edilmediğı 1-10 Mart'ı ve ilan edildikten sonraki bu son dönem olan 1-10 Nisan'ı karşılaştıracamız. Böylece imkansız olan şeylerin gerçekleştiğini göreceğiz.

1 Mart ve 10 Nisan tarihleri arasını karşılaştırdığımızda 2020 yılında 2019'un aynı dönemine göre yüzde üç daha az elektrik ürettiğimizi görüyoruz. Bu dönemde akarsular ve yenilenebilir kaynaklardan elde edilen üretim artarken fosil yakıtlardan elde edilen enerji yüzde 24 azalmış. Çünkü bu dönemde ekonomik sebeplerle doğalgaz santralleri yüzde 48, linyit santralleri de yüzde 22 daha az elektrik üretmiş. İthal santraller daha fazla üretirken linyit yakan santrallerin bu düzeyde azalmasının en önemli nedenlerinden biri kapattırılan termik santraller. Bu nedenle filtresiz termik santrallerin çalışmasını veto ettiren herkesi kutluyorum.







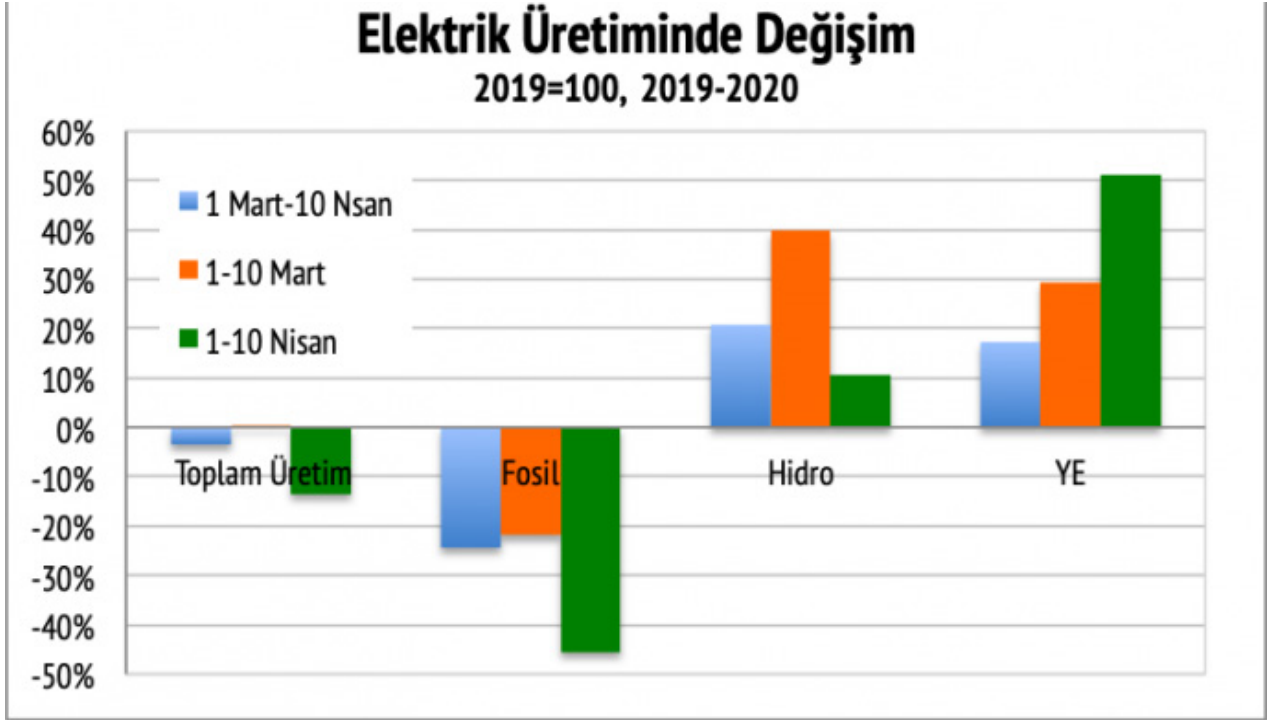
**Bu sinyallere göre bu dönem için elektrik üretiminde doğalgaz kaynaklı emisyonların yarıya yakın, kömür kaynaklı emisyonların ise üçte bir oranında azalacağını söyleyebiliriz.**

1-10 Mart tarihlerini karşılaştırdığımızda oranların 1 Mart-10 Nisan dönemi için yaklaşık olarak aynı olduğunu söyleyebiliriz. Toplam üretim 2019 ve 2020 yılının 1-10 Mart tarihleri için aynı kalırken doğalgaz ve linyitte iki basamaklı bir düşüş söz konusu. Ancak 1-10 Nisan tarihlerinde korona etkisi görülüyor.

1-10 Nisan tarihlerinde ise elektrik üretimi bir önceli yıla göre yüzde 14 düşmüş. Yani 1-10 Mart tarihlerinde hemen hemen aynı seyreden üretim bu dönemde ciddi azalmış.

Geçtiğimiz 1-10 Nisan tarihindeki üretimin bir önceki yıla göre düşük çıkmasında neden yüzde 46 daha az elektrik üreten termik santraller. Termik santraller içinde doğalgaz santralleri yüzde 65, linyit santralleri yüzde 25 daha az üretirken ilk defa ithal kömür yakan santraller yüzde 48 daha az üretmiş. Bu sinyallere göre bu dönem için elektrik üretiminde doğalgaz kaynaklı emisyonların yarıya yakın, kömür kaynaklı emisyonların ise üçte bir oranında azalacağını söyleyebiliriz. Bu durum sadece bu 10 gün içinde değil, daha uzun bir süre devam ederse 2020 salımları için sürpriz düşüş karşımıza çıkabilir.

Bunu söylerken elektrik üretimi ile emisyonlar arasında standart oran olmadığını konuyu bilmeyenler için belirtelim.



## KORONAYA İNAT YAŞASIN HAYAT

Korona sayesinde 2020'de dünyada yüzde 1 artması beklenen salımlar yüzde 4'den fazla düşecek. Türkiye ise 2020 yılında fosil yakıt tüketiminin rekor seviyede düştüğü ve dolayısıyla sera gazları salımlarının da düştüğü bir yılı bize müjdeleyebilir. Burada elektrik üretim sektörü, havacılık, kent içi ulaşım kaynaklı emisyonlar öne çıkacak. Ama termik santraller kaynaklı azalmanın oldukça yüksek ve belirleyici olacağını söyleyebiliriz. Buradan korona etkisinin yanında enerji fiyat politikalarının ve veto ettirilen santrallerin de rolleri olduğunu söyleyebiliriz.

Kimse iyi şeylerden kötü ders çıkarmak istemez. Kötü şeylerden de iyi ders çıkarmak garip bir durum. Ama korona meselesinden çok iyi dersler çıkartabileceğimiz ortada. Telaşın, boşa üretimin, doğanın işgalinin bir nebze azalması bize ciddi bir fırsat getiriyor. Ne Paris İklim Anlaşması'nın, ne ülkelerin ne de politikacıların yapamadığını korona salgını yaptı. Burada sorun virüsler değil, onlar kapitalizmden çok daha eski. Burada sorun halk sağlığını bir krize çeviren sistem. Tıpkı iklimde olduğu gibi.



# **İklim değişikliği değil sistem kaynaklı ekolojik denge bozulumu!**

İklim krizini de içerisine alan ekolojik sorunlar yumağı sürekli daha fazla büyüyerek içinden çıkılamaz bir hal alıyor. Belki de bu sorunun büyümesinin sebeplerinden birisi de soruna verdiğiniz isimdir. Bu isim sorunun kaynağını farklı yerlerde aramamıza sebep olabilir.

**MEHMET ALİ ÇELİK**



**Sorun özünde sistem kaynaklı ekolojik denge bozulumdur. Söz konusu fenomene bu ismi vermek sorunu midye kabuğu aralığından değil de, daha açılı bir düzlemden anlama kabiliyeti sağlar.**

İngiliz yayın organı The Guardian iklim değişikliği olarak dünya kamuoyuna yansıyan sorunsala iklim krizi ya da iklim bozulması diyecekmiş bundan sonra. Isınma kavramı yerine de ısıtma denilecekmiş.

Bence bugünkü krizi daha net ve daha bütüncül ifade edebilecek kavramlar var olmasına rağmen yine de The Guardian gazetesi önemli bir karar almış. Çünkü kullandığımız kavramlar olaya bakış açımızı yansıtabilir. Mahatma Ghandi'nin “söylediklerinize dikkat edin; düşüncelerinize dönüşür, düşüncelerinize dikkat edin; duygularınıza dönüşür... Duygularınıza dikkat edin; davranışlarınıza dönüşür...” sözünden hareketle söylem ile düşünce arasında yakın bir ilişki olduğu söylenilebilir. Bu noktadan hareketle soruna çevresel problem, küresel ısınma ya da iklim değişikliği demek aslında

söz konusu krizi hafifletmek, sorunun bütüncül boyutunu ıskalamaya neden olabiliyor. Bu bağlamda soruna iklim krizi de demek eksik kalabilir. Sorun özünde sistem kaynaklı ekolojik denge bozulumdur. Söz konusu fenomene bu ismi vermek sorunu midye kabuğu aralığından değil de, daha açılı bir düzlemden anlama kabiliyeti sağlar.

Neden sistem kaynaklı ekolojik denge bozulumdur bu krizin adı;

1) Bozulma sadece atmosfer sisteminde ya da iklimde değil başta toplumsal sistemdedir. Bu bağlamda sistem kaynaklı ekolojik denge bozulumundan kasıt, özünün toplumsal kaynaklı oluşudur. Burada “sistem kaynaklı” kavramına özellikle vurgu yapılmaktadır. Sorunun kaynağı toplumdan ekolojiye yayılan bir kriz akışıdır. Toplumda oluşan bu krizin yaratıcısı bireyin kendisi değil bireye iktidar tarafından dayatılan tahak-



**Bir başka ifade ile bu meseleye iklim değişikliği ya da toplu canlı yok oluşu demek döngüsel bir duruma işaret edebilir. Halbuki durum bir döngü değil aksine döngünün sistem eliyle neşterlenmesidir.**

küm, hiyerarşi ve tüketimci anlayıştır. Dolayısıyla “ekolojiyi koruyalım!” gibi sorunun müsebbibini tüm insanlık olarak gösteren nasihatler yanıltıcıdır. Sorunu her adlandırdığımızda sistem kaynaklı vurgusunu yapmak daha adrese teslim bir söylemdir.

2) Sistem kaynaklı kriz diye başlayan her cümlede atıf mevcut sisteme ve onun yaratmaya çalıştığı hem ontolojik hem epistemolojik hem de etik olarak doğadan kopmuş modern bireyedir. Bu modern bireyden kasıt; beton bataklığına batmış, yaşamı boyunca toprağa bir tohum ekmemiş, herkes gibi düşünen, herkes gibi beslenen ve herkes gibi yaşayan, yaratıcılıktan ve üretime yoksun prototip anlayıştır.

3) İklim değişikliği ve toplu canlı yok oluşları yeryüzünün 4.7 milyar yıl olarak bilinen tarihi boyunca sürekli yaşanmıştır. Bir başka ifade ile bu meseleye iklim değişikliği ya da toplu canlı yok oluşu demek döngüsel bir duruma işaret edebilir. Halbuki durum bir döngü değil aksine döngünün sistem eliyle neşterlenmesidir. Eskiden iklim değişikliği ve bunun sonucunda yaşanan toplu yok oluşların akabinde canlı patlaması yaşanmış. Bugünkü ekolojik denge bozulumu sonucunda yok edilen canlıların üzerine kalın betonlar çekiliyor. Yani sistem kaynaklı ekolojik denge bozulumu geri dönülemez bir yok oluşun adıdır.



**Bu açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye’de en azından demokrat ve çevreci çizgide yayın yapan medyanın söz konusu sorunsala sistem kaynaklı ekolojik denge bozulumu demesi meseleyi daha doğru koordinatlarda aramamızı sağlayabilir.**

Sorunun adına sistem kaynaklı ekolojik denge bozulumu denilince neler olabilir?

1) Dünya iklim gününde kutuplarda yaşayan hayvanları evlat edinmek gibi sorunun çözümünden uzak anlayış yerine, ekolojik krizden çıkış için nasıl yaşamalı, nasıl düşünmeli ve neler yapılmalı sorusuna daha yerinde cevaplar bulunabilir.

2) Tek bir havayolu şirketinin bile tüm Afrika kıtası kadar sera gazı üretebildiği gerçeğinden hareket edilerek, ekolojik kriz ile sürekli büyümeyi şiar edinen devasa şirketler arasında bir bağ olabileceği gerçeği idrak edilebilir.

3) İnsanın bizatihi kendisini sömüren, köleleştiren bu sistemin insan-dışı ortama hiçbir şans tanımayacağı bilinebilir ve buradan hareketle mevcut sistem ile yeşil doğanın bir aradalığının hayal olduğu anlaşılabilir.

Sonuç olarak, iklim krizini de içerisine alan ekolojik sorunlar yumağı sürekli daha fazla büyüyerek içinden çıkılmaz bir hal alıyor. Belki de bu sorunun büyümesinin sebeplerinden birisi de soruna verdiğiniz isimdir. Bu isim sorunun kaynağını farklı yerlerde aramamıza sebep olabilir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye’de en azından demokrat ve çevreci çizgide yayın yapan medyanın söz konusu sorunsala sistem kaynaklı ekolojik denge bozulumu demesi meseleyi daha doğru koordinatlarda aramamızı sağlayabilir.



# Korona günlerinde tarım ve gıda politikalarını yeniden düşünmek

Kır ve kent arasındaki ilişkinin nasıl (yeniden) kurulacağı yanıtlanması gereken bir soru. Yeni köylülük, alternatif gıda inisiyatifleri, üretim ve tüketim kooperatifleri, gıda toplulukları, müşterekler ve yerel yönetimlerin çeşitli uygulamaları son dönemde daha önemli konular haline geldi. Gıda egemenliğinin temel prensiplerinden biri 'yerel' olmaktır. Korona virüsü de yerel gıda sistemlerinin ne kadar önemli olduğunu bize tekrardan gösterdi.

**İZMİR'DEN KIR ARAŞTIRMACILARI**



**Korona virüsü salgının temel sebeplerinden biri mevcut endüstriyel tarım-gıda sistemi. Hakim konumdaki şirketler, enerji, maden ve benzeri projeler yoluyla tarımsal alanları gasp ediyor, gezegenin ekosistemine zarar veriyor.**

İçinde yaşadığımız gıda sisteminin yarattığı kırılganlıklar haftalardır gündemimizi belirliyor. Açlık tehdidi, kıtlık ihtimalleri dile getiriliyor. Buna karşı kişisel önlemler olarak evde ekmek yapmayı öğrenenlerimiz, eve gelen siparişleri sirkeli suda bekletenlerimiz, eşe dosta tarifler danışanlarımız var. Kırdan, tarımdan, çoğumuza olduğu gibi kendi yemeklerimizi bile yapmaktan kopmuş yaşantılarımız, küresel-endüstriyel tarım-gıda sistemi tarafından kuşatılmış durumda.

Korona virüsü salgının temel sebeplerinden biri mevcut endüstriyel tarım-gıda sistemi. Hakim konumdaki şirketler, enerji, maden ve benzeri projeler yoluyla tarımsal alanları gasp ediyor, gezegenin ekosistemine zarar veriyor. Talana uğrayan yeryüzü parçalarındaki işlevsel çeşitlilik ve karmaşıklıkta saklı olan düzen bozulduğunda ise buraların sakinleri olan patojenler insan yerleşmeleri ile irtibatlanarak, yerel çiftlik hayvanlarına ve insan topluluklarına yayılıyor (1). Küresel ve kırılgan gıda sistemlerimiz, böyle bir yayılmanın kolaylaştırıcısı ve sebebi haline geliyor.

Sağlık ve beslenmenin, bireylerin ve piyasanın inisiyatifine bırakılamayacak kamusal haklar olduğunu bu günlerde daha sık hatırlıyoruz. Herkesin yeterli, güvenli, ekonomik olarak karşılanabilir ve sağlıklı gıdalarla beslenebilmesi temel kamusal haklar olarak inşa edilmeli. Ayrıca, gıdayı





**Örneğin, tohumda sertifikalandırma süreçlerinin derinleştiği bir dönemde atalık tohum üretimi ve tohum takasları, köylü tarımı ile ilişkisinden koparılmış ve güncel siyasi çıkarlara alet edilerek sertifikalı tohumların dağıtımının yapıldığı, yerel tohumların gen bankalarına konmak üzere köylülerin elinden toplandığı “yerli tohum takas buluşmaları” sahneye konmuştu.**

üreten çiftçiler, işçiler ve diğer tüm emeği olanların hakkı yenilmeden ve sömürülmeden üretme hakkı tanınmalıdır. İyi, temiz, besleyici, sağlıklı ve adil bir üretimin sürekliliğini sağlamak için çiftçiyi/köylüyü ve kırsalı korumak elzem.

Bu gereklilikleri sağlayacak ilkeler ve politikalar bütünü olarak gıda egemenliği bu günlerde çeşitli mecralarda sıklıkla kullanılıyor. Bu durum sevindirici olmakla birlikte, farklı kesimlerin bu kavrama yüklediği anlam, kavramın içerdiği ilke ve politikalar bütününe bulanıklaştırıyor. Gıda krizinin derinleştiği korona virüsü döneminde, kavramsal bulanıklıkların sorunları çözmek yerine daha fazla sorun yaratacağı öngörülebilir. Geçmişte bunun benzer örneklerini yaşadık. Örneğin, tohumda sertifikalandırma süreçlerinin derinleştiği bir dönemde atalık tohum üretimi ve tohum takasları, köylü tarımı ile ilişkisinden koparılmış ve güncel siyasi çıkarlara alet edilerek sertifikalı tohumların dağıtımının yapıldığı, yerel tohumların gen bankalarına konmak üzere köylülerin elinden toplandığı “yerli tohum takas buluşmaları” sahneye konmuştu. Bunun sonucunda köylü tohumlarının korunmasından ve yaygınlaşmasından çok sertifikalandırma süreçlerinin derinleştiğine şahit olduk. Pandemi döneminde de benzer biçimde gıda egemenliği kavramının anlam ve içeriğinden bağımsız biçimde dillendirilmesi benzer süreçlerin yaşanacağı endişesini gündeme getiriyor.



**Pandemi sonrası tarım politikalarının eleştirel bir şekilde yeniden yapılandırılmasına gerçekten ihtiyacımız var ve gıda egemenliği, mevcut tarım ve gıda politikalarına eleştirel perspektiften yaklaşmaya çalışanlar için çok cezbedici.**

Pandemi sonrası nasıl bir tarım ve gıda sistemi istediğimizi tartışırken gıda egemenliğine yapılan bazı atıfların kavramı “ulusal yeterlilik”, “yerlilik ve millilik” çerçevelerine sıkıştırdığını görüyoruz (2, 3). Güncel politik iklim ve pragmatik sebeplerle bu şekilde kullanımı, gıda egemenliğinin temel prensipleri olan yerel ve katılımcı gıda sistemleri ile uyuşmuyor. Pandemi sonrası tarım politikalarının eleştirel bir şekilde yeniden yapılandırılmasına gerçekten ihtiyacımız var ve gıda egemenliği, mevcut tarım ve gıda politikalarına eleştirel perspektiften yaklaşmaya çalışanlar için çok cezbedici. Ancak bugünlerde herkesin dilinde olan ve gıda egemenliğine ilişkin bahsettiğimiz bu bulanık bakış,, kavramın içeriğinden ve bağlamından oldukça kopuk, politik ilkeleriyle de çelişkili.

Gıda egemenliği ilk defa uluslararası çiftçi/köylü hareketi olan La Via Campesina tarafından ortaya konmuş, temel ilkeleri belirlenmiş ve yine bu örgüt tarafından BM'nin ve FAO'nun gündemine alınması sağlanmış bir kavram. Köylülerin, kırdaki üretimde emek koyan tüm insanların ve tüketicilerin piyasalara tabi olmaktan çıkmasını; üretime, tüketime ve bunlara ilişkin politikaların belirlenmesine demokratik şekilde müdahil olmasını savunuyor. Doğa bir kaynak olarak değil, müşterek olarak tanımlanarak doğa ile dost, agro-ekolojik üretim sistemleri



**Gıda egemenliği mevzu bahis olduğunda, üretkenlerin ürettikleri üzerinde haklarını tanıyan bir sistemden bahsedilmektedir.**

önceleniyor. Topraksızların topraklandırılmasını, kadının tarımdaki görünmez emeğinin ve yerel örtük bilginin görünür kılınmasını, yerelde üretim ve tüketimin birlikteliğinin sağlanmasını önceliyor. Bu anlamda gıda egemenliği politik, anti-kapitalist, özgürlükçü ve radikal bir çerçeveye sahiptir. Gıda egemenliği mevzu bahis olduğunda, üretkenlerin ürettikleri üzerinde haklarını tanıyan bir sistemden bahsedilmektedir. Gıda egemenliği kavramının bu bağlam ve çerçevenin dışında kullanılmasına karşı mücadele etmek, benzerlerini bildiğimiz kavramın içini boşaltma girişimlerini (4) önlemek ve bu sorunu görünür kılmak, gıda egemenliği yaklaşımını geniş kitlelere anlatabilme fırsatının kaçırılmaması bakımından önemli.

## **KIR İÇİN ARAŞTIRMA GÜNDEM- LERİ**

Türkiye’de gıda krizi derinleştikçe tarımsal yapıların ve gıda tedarik sistemlerinin problemleri de derinleşiyor. Ayrıca, krizin derinleşmesiyle birlikte gıda hakkına dair bilincin arttığı, yeni inisiyatiflerin geliştiği ve yerel politikaların oluştuğu söylenebilir. Bu çabalarla bağlantılı ve bütünleyici olacak şekilde, önümüzdeki dönemde sahici ve samimi birtakım kır araştırmaları başlıklarına odaklanmamız, gerçek sorunları görünür kılmamız ve eleştirel bakış açıları geliştirmemiz gerekmektedir.



**Tarım alanlarının mülkiyeti, 'ilkel birikim' sürecinden beri kırsaldaki temel sorundur. Bir yanda topraksız çiftçi nüfusu, bir yanda kentli işsiz nüfusun tarıma yönelmek isteyen kısımları, diğer yanda ise kırsala göçen orta sınıf kentli nüfus ve bunun sonucunda kırsal soylulaşma meselesi gündemdedir.**

Kırsal Emegın Organizasyonu  
Krizle birlikte tarımsal emegın nasıl organize edildiği konusu ortaya çıktı. Kırsalda ücretli işçilik/mevsimlik tarım işçiliği emek gücünün çok büyük bir kısmını oluşturmakta, kırsal emekçileri güvencesiz, sağlıksız ve emek sömürsünün yoğun olduğu koşullarda hayatlarını sürdürmekte. Türkiyede küçük çiftçiliğe dayanan kırsal nüfusun yaş ortalaması yüksek ve kırsaldan kente genç nüfus göçünün engellenmesi ve göçün tersine çevrilmesi gerekiyor. Bunun için gençlerin kırsalda yaşamaya, tarıma teşvik edilmesi ve kırsaldaki alternatif iş olanakları ile sosyal hayatın geliştirilmesi gerekli. Bugün tarımdaki başat konulardan biri olarak kırsal hayatın sağlanması ve sürdürülmesi için kırsal emegın doğru ve hakça organizasyonu araştırılması ve acil çözümler üretilmesi gereken bir konu.

#### Kırsal Soylulaştırma

Tarım alanlarının mülkiyeti, 'ilkel birikim' sürecinden beri kırsaldaki temel sorundur (5). Bir yanda topraksız çiftçi nüfusu, bir yanda kentli işsiz nüfusun tarıma yönelmek isteyen kısımları, diğer yanda ise kırsala göçen orta sınıf kentli nüfus ve bunun sonucunda kırsal soylulaşma meselesi gündemdedir. Dolayısıyla, bu çok katmanlı sorunsalı eleştirel gözle ele almak ve kamusal çözümler üretmek gerekiyor.

Monokültür üretim ve alternatifler



**Gıda egemenliğinin temel prensiplerinden biri 'yerel' olmaktır. Korona virüsü de yerel gıda sistemlerinin ne kadar önemli olduğunu bize tekrardan gösterdi.**

Monokültür yapıdaki tarımsal üretimin, gerek iklim değişikliği gerekse Korona virüsü gibi süreçlerde kırılabilirliğini arttırdığını görüyoruz. Monokültür, başlı başına ciddi bir sorun olmakla birlikte, bu tür süreçlerde çiftçilerin karşılaştığı sorunların da benzersiz olduğu söylenebilir. Bugün, monokültür endüstriyel tarımın sorunları ve bu sorunları çözmek için geliştirilen arayışlar, önemli bir araştırma konusu haline gelmiş durumda.

#### Alternatif Gıda İnisiyatifleri

Kır ve kent arasındaki ilişkinin nasıl (yeniden) kurulacağı yanıtlanması gereken bir soru. Yeni köylülük, alternatif gıda inisiyatifleri, üretim ve tüketim kooperatifleri, gıda toplulukları, müşterekler ve yerel yönetimlerin çeşitli uygulamaları son dönemde daha önemli konular haline geldi. Gıda egemenliğinin temel prensiplerinden biri 'yerel' olmaktır. Korona virüsü de yerel gıda sistemlerinin ne kadar önemli olduğunu bize tekrardan gösterdi. Bu alternatiflerin gıda egemenliğini nasıl güçlendireceği ve hangi yöntemlerle ölçek atlayarak kamusal politika haline geleceği başlıca konular. Bugün, yerelde örgütlenen ve çok farklı türleri olan alternatif gıda inisiyatiflerinin güçlü ve sahici bir alternatif olabilmesi için neler yapılabileceği tartışılmayı bekleyen konular.



# Gıda krizi karşısında agroekoloji

Agroekoloji, insanın ve doğanın kadim bilgisine dayanır; bu açıdan, agroekoloji bilgisi alınıp satılabilecek, ticaretin konusu olabilecek bir meta değildir. Müşterektir, kamusaldır. Ancak ve ancak böylesi bir yaklaşım ile korunabilir, geliştirilebilir. Herhangi kişisel veya kurumsal çıkarı geliştirmek yerine, esasında ve merkezinde toplumun ve gezegenin çıkarlarının üretilmesi ve geliştirilmesi vardır.

**UMUT KOCAGÖZ**



**Meseleyi berrak bir şekilde ifade edelim: Endüstriyel/şirketleşmiş tarım-gıda sistemi, krizin kendisidir. Krizden çıkış için endüstriyel tarım sisteminin yerine başka (bir) sistem(ler) geçmelidir.**

Hakim endüstriyel/şirket gıda sisteminin üretici ve tüketicileri ilgilendiren birtakım sonuçları var. Kadim tarım pratiklerinin kaybolmaya yüz tutması, iklim değişikliği, beslenmeye dayalı sağlık sorunları, çiftçilerin tohum-ilaç-gübre şirketlerine, tüketicilerin de süpermarket ve tedarik şirketlerine mahkum hale gelmeleri. Bunun dışına çıkmak, alternatif yollar aramak her geçen gün daha önemli hale geliyor. Yeni bir tarım-gıda sistemi kurmalı, doğayı, toplumu ve geleceğimizi yok eden endüstriyel tarım-gıda sisteminden kurtulmalıyız.

Meseleyi berrak bir şekilde ifade edelim: Endüstriyel/şirketleşmiş tarım-gıda sistemi, krizin kendisidir. Krizden çıkış için endüstriyel tarım sisteminin yerine başka (bir) sistem(ler) geçmelidir. Küresel köylü hareketi La Via Campesina'nın agroekoloji ve gıda egemenliği paradigmatları bu yeni sisteminin köşe taşları olarak ifade edilebilir. Yeni bir sistemi inşa edebilmek için yapabileceğimiz şeyleri çok basit ve hızlıca ifade edelim: Ekolojik tarım pratiklerini çoğaltmak, yaygınlaştırmak, geliştirmek. Daha fazla çiftçinin ekolojik tarıma geçişini teşvik etmek. Üreticiler ile tüketiciler arasında dayanışmacı tedarik ağları kurmak, bunları farklı toplum kesimleri içerisinde yaygınlaştırmak. Gıda üretimini her yerellikte teşvik etmek. Gıda üretim-tedarik-tüketim ilişkilerini yerelleştirmek; gıda tedarik ağını kısaltmak. Kamu poli-



**Dünya çapında sayısız tarım pratiği vardır ve doğa ile dost pratikler, doğaya en az (veya hiç) müdahale ederek, insan sağlığına uygun, besleyici gıda üretimini amaçlar. Yerden yere değişen bu pratiklerin arasında bir üstünlük yoktur.**

tikalarının agroekoloji ve gıda egemenliği temelinde yapılmasını talep etmek, bunun için örgütlenmek. Bu adımlar, doğa ile dost üretim pratiklerinin gelişmesini, sağlıklı gıdanın ucuz ve adil bir şekilde üretilmesini ve dağıtılmasını mümkün kılacak, kısa ve orta vadede hayata geçebilecek ve uygulanabilecek yöntemlerdir. Bu yöntemler de, farklı denemelerin gelişip serpilmesi, birbirlerini beslemesi, bir gıda hareketinin inşa edilmesi denemelerinin birer parçası olduğu sürece anlam kazanacaktır.

## AGROEKOLOJİ

Agroekoloji, farklı tarım yöntemlerinin modern biçimlerle harmanlanarak uygulandığı, endüstriyel tarım modelinin karşısında konumlanan bütünlüklü bir tarım bakışını, felsefesini, politikasını ve hareketini ifade ediyor. Doğa ile dost insan pratiği olarak tarım. Köylü bilgeliğine, doğayı gözlemeye ve taklit etmeye, tasarlamaya ve uygulamaya dayanan ekolojik bütünlük. İnsanın doğanın efendisi olmadığı, onun bir parçası olduğu yaşam biçimi.

Dünya çapında sayısız tarım pratiği vardır ve doğa ile dost pratikler, doğaya en az (veya hiç) müdahale ederek, insan sağlığına uygun, besleyici gıda üretimini amaçlar. Yerden yere değişen bu pratiklerin arasında bir üstünlük yoktur. Agroekolojide yöntemler çeşitlidir. Tasarım ve modern bilimi önceleyen yöntemler-





**Dolayısıyla, agroekoloji bir yandan doğanın ve kadim geleneklerin bilgeliğine dayalıdır, bir yandan da doğanın gözlemlenmesi, kadim bilgide geçerliliğini yitiren yaklaşımların yerine yenilerin almasını, bunların harmanlanmasını mümkün kılan bir felsefeyi ifade eder.**

den, hiç müdahale etmemeye dayanan yöntemlere, doğa ile dost tarımın sayısız yolu vardır ve bu yollar her gün yeniden yeniden keşfedilmeyi bekler. Çiftçilerin her gün uyguladıkları tarımsal pratikler agroekolojinin oluşması ve gelişmesinin asli unsurudur. Modern teknoloji ile donanmış, agroekoloji bakış açısına sahip bilim insanları, örneğin ziraat mühendisleri, agronomistler, biyologlar, gıda mühendisleri, kadim bilgi ile modern bilgiyi harmanlayarak agroekolojinin gelişmesine katkı sunar. Dolayısıyla, agroekoloji bir yandan doğanın ve kadim geleneklerin bilgeliğine dayalıdır, bir yandan da doğanın gözlemlenmesi, kadim bilgide geçerliliğini yitiren yaklaşımların yerine yenilerin almasını, bunların harmanlanmasını mümkün kılan bir felsefeyi ifade eder.

## ÇİFTÇİDEN ÇİFTÇİYE

Kaybolan kadim tarım bilgisi, endüstriyel tarımın çiftçiyi bağımlı kılan girdi yoğun, enerji yoğun, tahribat yoğun temelli sistemi, agroekolojinin basit bir tercihten çok ötede olduğunu bize gösteriyor. Bugün eğer yeni bir tarımsal model inşa edeceksek, bu aynı zamanda başka bir tarım bilgisinin, agroekolojinin inşa edilmesini ve aktarılmasını zorunlu kılıyor. Ancak elbette bu, bilmelerin diyalogu yönteminin eşitlikçi, katılımcı ve özgürlükçü yapısında mümkün olabilir. Birbirini yutan ve üzerinde tahakküm kuran; yukarıdan tasarlayıcı, dikte edici ve soyut olan bir yöntem kısa vadede sorunları “kolay” bir şekilde çözebilir gibi görünse de, toplumsal dönüşümün derin ve kalıcı zeminini inşa etmede sahici ve başarılı olamaz. Dolayısıyla, bu tarım bilgisinin içeriği kadar kim tarafından nasıl inşa edileceği ve nasıl aktarılacağı da aynı ölçüde önemli bir meseledir.



**Agroekoloji eğitiminde esas olan yaklaşım “çiftçiden çiftçiye” eğitim metodudur. Hoca-öğrenci, iktidar-teba ilişkisini kıran bu yöntemde, aktarım temelli bilgi ve deneyim paylaşımı esas alınır.**

Agroekoloji, yaparak, deneyerek öğrenilen pratikler bütünü ifade ederken, aynı zamanda burada oluşan bilginin sistematikleştirilmesi ve aktarılması, agroekoloji bilgi ve deneyiminin korunması, gelişmesi ve yaygınlaşmasının çok önemli bir koşuludur. Bir tohum alma kitabından tohum saklama atölyesine, tohum saklama ve çoğaltma merkezi kurmaktan zararlılarla mücadelede doğal yöntemlerin kullanımı ve çiftçiliğe yeni girecek kişilere eğitim verilmesine kadar, bütün bu pratiklerin bilgisinin üretilmesi ve aktarılması, agroekolojinin endüstriyel tarım karşısındaki kazanımları için elzem.

Bu konuda dünyada çeşitli örnekler ve deneyimler mevcut. Örneğin, La Via Campesina, dünyanın farklı yerlerinde çiftçiden çiftçiye metodolojisine dayanarak formel ve enformel sayısız eğitim düzenlemektedir. Bu eğitimlerin bazıları çiftlik düzeyinde doğrudan bilgi paylaşımı şeklinde olabildiği gibi bazıları ise “Agroekoloji Okulları” formasyonunda, düzenli ve sistematik, kısa, orta veya uzun erimli kurslar şeklinde, spesifik bir hedef grubuna odaklanmış şekilde yapılabilmektedir. Bu farklı biçimler, gerek çiftçilerin ihtiyaçlarına göre, gerekse de bölgenin, çiftçi örgütlerinin durum ve imkânlarına göre şekillenmektedir.

Agroekoloji eğitiminde esas olan yaklaşım “çiftçiden çiftçiye” eğitim metodudur. Hoca-öğrenci, iktidar-teba ilişkisini kıran bu yöntemde, aktarım temelli bilgi ve deneyim paylaşımı esas alınır. Çiftçilerin çıkar birliği, bu bilgi paylaşımının temelini oluşturur. Dolayısıyla, profesyonel/öğreten ile hizmet alan/öğrenen ilişkisinden ziyade, konumu eşit aktörlerin birbirlerinden öğrenme, bilgiyi ve deneyimi paylaşma ve ak-



**Herhangi kişisel veya kurumsal çıkarı geliştirmek yerine, esasında ve merkezinde toplumun ve gezegenin çıkarlarının üretilmesi ve geliştirilmesi vardır.**

tarma süreci organize edilmiş olmaktadır. Agroekolojide bilgi paylaşımı teknik meselesi değildir. Başka bir deyişle, agroekoloji eğitiminden anladığımız şey, doğru bilgiye sahip bir eğitmenin (mühendisin, tarım danışmanının, uzmanın veya çiftçinin) çiftçiye onun için doğru yolu anlatması değildir. Doğa dostu tarım yollarının kolektif olarak keşfedilmesidir. Bu açıdan, agroekoloji aktarımı kolektif öğrenme ve uygulama süreçleridir. Agroekoloji pratiğinin esas öznesi olan çiftçileri bu sürecin merkezine taşır; agroekoloji ve gıda hareketi aktivistlerinin de katkılarını kolektifleştirir ve toplumsal bir süreç inşa eder.

Agroekoloji, insanın ve doğanın kadim bilgisine dayanır; bu açıdan, agroekoloji bilgisi alınıp satılabilecek, ticaretin konusu olabilecek bir meta değildir. Müşterektir, kamusaldır. Ancak ve ancak böylesi bir yaklaşım ile korunabilir, geliştirilebilir. Herhangi kişisel veya kurumsal çıkarı

geliştirmek yerine, esasında ve merkezinde toplumun ve gezegenin çıkarlarının üretilmesi ve geliştirilmesi vardır. Toplumun ve gezegenin çıkarları korunduğu sürece kişisel ve insani çıkarların korunması mümkündür. Bu sürecin sorumluluğunu ve denetimini organize edecek ve garanti altına alacak katılıma, eşitliğe, yerelliğe ve dayanışmaya dayalı bir örgütlenme, agroekoloji hareketinin önemli bir kazanımı olacak düşünülebilir.

La Via Campesina deneyiminde, örneğin, agroekoloji okulları, mevcutta bulunan çiftçi örgütü tarafından yürütülür ve koordine edilir. Okulun bulunduğu bölgede (yahut okulda) yaşayan çiftçilerin ve koordinatörlerin sorumluluğu ve organizasyonunda, eğitim programları düzenlenir, ihtiyacı bulunan çiftçiler tespit edilir, nasıl bir eğitim alacakları organize edilir. Bu eğitimler aynı zamanda koordinatörlerin ve yazmanla-



**Dünyayı değiştirmeyi, şirket tarımına karşı adil, demokratik bir tarım sistemi inşa etmeyi savunan çiftçilerin agroekoloji hareketi, yeni gıda ve insan ilişkileri üretilmesi açısından birkaç işlev yüklenir.**

rın takibi ile değerlendirmeye tabi tutulur, eksiklikler tespit edilir ve sürekli iyileştirme çalışmaları yapılır. Yaşayan, ihtiyaca dayalı, canlı bir eğitim süreci bahsettiğimiz. Bu bilgi, müşterek olarak çiftçi örgütlerinin, çiftçi ve gıda hareketinin hizmetine sunulur. Ayrıca, üretilen kitaplarda, bilgi materyallerinde; eğitim sisteminde çatlaklar yaratılabildiği ölçüde ders müfredatlarında, yani kamusallaştırılabilecek her türlü mekânda bu bilgi paylaşılır.

### **HEM GIDA HEM YENİ İNSAN İLİŞKİLERİ ÜRETMEK**

Dünyayı değiştirmeyi, şirket tarımına karşı adil, demokratik bir tarım sistemi inşa etmeyi savunan çiftçilerin agroekoloji hareketi, yeni gıda ve insan ilişkileri üretilmesi açısından birkaç işlev yüklenir.

Birincisi, doğa dostu tarım yöntemlerini uygulayarak gıda üretmek. Üretilen gıdayı kâr etmeden pazara ulaştırmak. Bunun mümkün olduğunu göstermek.

İkincisi, çiftçilerin birbirlerinden iyi yöntemleri, deneyimleri, başarısızlıkları öğreneceği bir teori ve uygulama alanı açmak.

Üçüncüsü, mevcutta endüstriyel tarım yapan çiftçileri ekolojik tarım yapmaya teşvik etmek, ekolojik tarım yapan çiftçi sayısını arttırmak.

Dördüncüsü, agroekoloji bilgisini üretmek, sistematikleştirmek, yaygınlaştırmak.



**Topluma ve gezezene eşanlı olarak katkı sunan, kamucu bir agroekoloji düşüncesinin hayata geçmesi önümüzdeki dönem gıda ve çiftçi hareketlerinin gelişmesi için de önemli bir işlev görecektir.**

Beşincisi, toplumsal faydayı, ekolojiyi esas alan ilişkiler geliştirerek topluma ve gezezene sorumluluk hissini pekiştirmek.

Altıncısı, farklı toplum kesimlerinin tarım-gıda ekseninde bir araya gelmesini ve dayanışmasını sağlamak.

Yedincisi, gıda sisteminin dönüşümüne, gıda egemenliğinin hayata geçirilmesine mekânsal ve lojistik imkan sağlamak; bunun bilgisini ve pratiğini üretmek ve dolaşıma sokmak.

Sekizincisi, yerel tohum, kadim tarım bilgileri gibi müştereklerin korunması ve yeniden üretilmesini, kuşaklara aktarılmasını garanti altına almak.

Bunları çoğaltmak ve geliştirmek mümkün. Her biri olmazsa olmaz, her biri diğerini bütünleyen. Topluma ve gezezene eşanlı olarak katkı sunan, kamucu bir agroekoloji düşüncesinin hayata geçmesi önümüzdeki dönem gıda ve çiftçi hareketlerinin gelişmesi için de önemli bir işlev görecektir.

Sonnot: Bu yazının tamamlanmasında çok sayıda gıda ve agroekoloji aktivistinin değerli katkıları olmuş ve yazı bu açıdan kolektif bir nitelik kazanmıştır.



# Gıdadan neden korkar olduk?

Endüstrinin tarıma her müdahalesi tarımsal döngüyü bozmuş, çiftçilerin ve köylülerin bilgilerini değersizleştirmiştir. Önce çok geniş alanlara tek ürün (monokültür) ekilmesiyle başlayan makinelerle devam eden tarımsal üretime, süreç içinde kimyasal gübreler, ot ve böcek öldürücü zehirler, hibrit tohumlar, GDO'lu tohumlar, hormonlar dahil edilmiş, bitkisel üretim ile hayvan yetiştiriciliği birbirinden ayrılmıştır.

**ALİ BÜLENT ERDEM**



**Gıda çoğu zaman hayvan yemi, çoğu zaman arabaların depolarını dolduran yakıt oluyor. Tek tipleştirilmiş, standartlaştırılmış, besleme özellikleri azalmış gıdalar dünyanın her köşesinde sofralarda yerlerini alıyor, halkların yemek kültürleri yok ediliyor.**

Bugün Dünya Gıda Günü'nü kutluyoruz. Tükettiğimiz gıdalar ise gerçek gıda olmaktan çıkmış, kendi özünden uzaklaşmış, içi boşalmış durumda. Gıdalar eski besleyici özelliklerini kaybettikleri gibi, hastalıkların da kaynağı olabiliyor. Bitki çeşitliliği azalırken, o bitkilere has, o bitkilerde bulunması gereken beslenmemiz için gerekli vitaminler, mineraler, maddeler giderek azalıyor. Endüstriyel hayvan çiftliklerinde yetiştirilen hayvanlar çayırları, otlakları, meraları görmeden hormonlarla ve ilaçlarla hayatlarını tamamlıyor ve onların ürünleri tüketiliyor. Hazır gıdalarda, gıdayla ilgisi olmayan katkı maddeleri ve koruyucu maddeler giderek daha fazla kullanılıyor. Gıda çoğu zaman hayvan yemi, çoğu zaman arabaların depolarını dolduran yakıt oluyor. Tek tipleştirilmiş, standartlaştırılmış, besleme özellikleri azalmış gıdalar dünyanın her köşesinde sofralarda yerlerini alıyor, halkların yemek kültürleri yok ediliyor.

BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (The Food and Agriculture Organization-FAO) 2016 raporuna göre dünya nüfusunun yüzde 11'i yani 815 milyon insan açlıkla mücadele ediyor. Yine rapora göre, beslenme alışkanlıklarındaki hızlı değişim özellikle çocuklarda ve kadınlarda sağlık sorunlarına neden oluyor. Bugün dünyada 1 milyar insan gizli açlık çekerken, 2 milyar insan obeziteye bağlı hastalıklarla mücadele ediyor.



**Bir zamanların ABD Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger benzer bir ifadede bulunmaktadır; “Yabancı ülkelere yaptığımız ziyaretlerde güncel konumuz ne olursa olsun, ek olarak her zaman çantalarımızda söz konusu ülkenin tarım politikaları üzerine isteklerimizi içeren dosyalarımız da olur.”**

İnsanlığın yaşamak zorunda bırakıldığı bu acı tablo, başından itibaren planlanmış politikaların bütün ülkelere dayatılarak uygulatılmasının sonucudur. Amaçlanan insanları açlık korkusuyla denetim altına alabilmek, onları kontrol edebilmek ve teslim alabilmektir. Gıda artık ülkeler üzerinde bir tehdit aracına ve hatta bir silaha dönüşmüştür.

“Gıda aslında bir silahtır.” Bu söz ABD Tarım Bakanı Earl Butz tarafından, 1974 yılında Roma’da düzenlenen Dünya Gıda Konferansı’nda söylenmiştir. Devamında ise “Gıda pazarlık sandıklarında en önemli araçlardan biridir. İnsanların size güvenip dayanmalarının, size bağımlı olmalarının ve bu şekilde sizinle işbirliği yapmalarının yolunu arıyorsanız, onları gıdaya bağımlı hale getirmek mükemmel bir yöntem” demiştir. Bir zamanların ABD Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger benzer bir ifadede bulunmaktadır; “Yabancı ülkelere yaptığımız ziyaretlerde güncel konumuz ne olursa olsun, ek olarak her zaman çantalarımızda söz konusu ülkenin tarım politikaları üzerine isteklerimizi içeren dosyalarımız da olur.”

Oysa gıda bir haktır ve Birleşmiş Milletler’in 16 Aralık 1996’da yapılan genel kurulunda “Beslenme temel hakkı” kabul edilmiştir. “Beslenme temel hakkı, doğrudan veya parasal imkan-





**Tohum bitkisel üretimin başlangıcıdır. Yüzyıllar boyunca tohumları ıslah ederek bugüne taşıyan, toprağına gözü gibi bakan, toprağına en uygun tohumu seçen, bilgilerini nesilden nesle aktararak bugünlere taşıyan köylüler ve çiftçilerdir.**

larla, düzenli, sürekli ve serbestçe niteliksel ve niceliksel olarak yeterli ve tüketicinin ait olduğı halkın kültürel geleneklerine uygun, bedensel ve ruhsal olarak, bireysel ya da toplumsal olarak tatmin edici ve insan onuruna uygun her türlü korkudan arındırılmış bir yaşamı mümkün kılıcı olan gıda hakkıdır.”

## GÜNEŞTEN PETROLE

Tarımsal üretim güneşten insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gıda enerjisi elde etmektir. Güneş enerjisinden enerji üretme yeteneğine sahip tek canlı fotosentez yapabilme özelliğiyle bitkilerdir. Elbette barındırdığı elementlerle toprağın rolü önemlidir. Onun için hayvan tersleri, bitki atıkları toprağına besleyiciler olarak geri döndürülür. Tarımın doğal döngüsüdür bu. Hayvan yetiştiriciliğı ile bitkisel üretiminin birlikte yapılmasının da gerekçesidir.

Tohum bitkisel üretimin başlangıcıdır. Yüzyıllar boyunca tohumları ıslah ederek bugüne taşıyan, toprağına gözü gibi bakan, toprağına en uygun tohumu seçen, bilgilerini nesilden nesle aktararak bugünlere taşıyan köylüler ve çiftçilerdir.

Endüstrinin tarıma her müdahalesi tarımsal döngüyü bozmuş, çiftçilerin ve köylülerin bilgilerini değersizleştir-

miştir. Önce çok geniş alanlara tek ürün (monokültür) ekilmesiyle başlayan makinelerle devam eden tarımsal üretime, süreç içinde kimyasal gübreler, ot ve böcek öldürücü zehirler, hibrit tohumlar, GDO'lu tohumlar, hormonlar dahil edilmiş, bitkisel üretim ile hayvan yetiştiriciliği birbirinden ayrılmıştır. Amaçlanan birim alandan daha fazla ürün daha fazla kâr elde etmek olunca, çok geniş tarım arazileri üstü açık fabrikalara dönüşmüştür. Güneşten gıda enerjisi elde etme faaliyeti petrole bağımlı hale getirilmiş, bir kalorilik gıda enerjisi elde etmek için bir kaloringin üstünde fosil yakıt kullanılmak zorunda kalınmıştır. Tarımın doğayla bağlantısı koparılmış, ekolojik ilkeler unutulmuş, ürünlerin besin değerleri azalmış, biyoçeşitlilik giderek yok edilmeye başlanmış ve küçük çiftçiler ve köylüler endüstriyel temelli şirket tarımının engeli görülerek istenmez olmuştur.

## **TÜRKİYE TARIMI ŞİRKETLEŞTİRİYOR**

İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin öncülüğünde 'Yeni Dünya Düzeni' kurulmuş ve yeni uluslararası işbölümü içinde ülkelerin yapılarını şekillendirmeleri istenmişti. Tarım alanında da gıda üretimi, ticareti ve tüketimine yönelik düzenlemeler yapılması dayatılmaktaydı. Türkiye endüstriyel üretim temelli bir tarımsal yapıyı oluşturabilmek amacıyla öncelikle alt yapıyı uygun



**1980 sonrası devreye sokulan neoliberal politikaların tarım alanında da etki göstermesi kaçınılmazdı; her hükümet kendilerine dayatılan talepleri yerine getirmekten çekinmedi.**

hale getirmeye, kapitalist ilişkileri kırsal alanda yaygınlaştırmaya, kırsal alanı pazara açmaya çalıştı. Yüksek girdi kullanımını nedeniyle pahalı bir üretim tarzı olan endüstriyel üretimi küçük çiftçilerin yapabilmesi ancak desteklenmeleriyle mümkündü. Ülkenin tarımsal yapısı buna uygun olarak şekillendirildi. Düşük faiz oranlarıyla üreticilere kredi verildi, ürün desteklemeleri, girdi desteklemeleri, destekleme alımları yapıldı. Sübvansiyonlar uygulandı. Bunlar uygulandığı için küçük çiftçiler endüstriyel üretimi sürdürebildi.

1980 sonrası devreye sokulan neoliberal politikaların tarım alanında da etki göstermesi kaçınılmazdı; her hükümet kendilerine dayatılan talepleri yerine getirmekten çekinmedi. 1999 ve 2001 yılında IMF ve Dünya Bankası'nın tarımda dönüşüm programları uygulanmaya başlandı, desteklenmeler azaltıldı, taban fiyat uygulamaları kaldırıldı, girdi sübvansiyonları neredeyse yok edildi, tarım kredi faizleri yükseltildi, sulama paralı hale getirilmeye başlandı, tarım satış kooperatifleri devre dışı bırakıldı, tarımsal KİT'ler özelleştirildi. Kısaca devlet tarımdan el çektirilirken, şirketlerin önü açıldı. AKP bu programları iştahla uyguladı. Çiftçileri üretim sürecinde destekleyecek, ürettikleri ürünleri piyasada koruyacak, piyasa düzenlemesi yapacak kurumlar yok edildiği gibi hangi ürün hasat ediliyorsa, o ürün ithal edilerek ürün fiyatları baskı altına alındı. Çiftçiler ne üretirse üretsin kazanamamaya, iflas etmeye başladı.



**Tarım ve gıda alanında da sermayenin birleşmesi ve merkezileşmesi kaçınılmaz olarak etkisini göstermiş, tarım ve gıdanın her aşamasında faaliyet gösteren şirketlerin yıllar süren birleşmeleri ve el değiştirmeleri sonucu tarım ve gıda sisteminin kontrolü çok az sayıda küresel şirketin eline geçmiştir ve geçmektedir.**

TÜİK verilerine göre toplam tarım alanları 2001 yılında 41 milyon hektar iken 2017 yılında 38 milyon hektara geriledi, tarımdaki istihdam 17 yılda 2,4 milyon azalarak 5,3 milyona düştü.

1980'lerden başlayarak devleti tarımdan çeken, şirketlerin önünü açan liberal tarım politikalarıyla hedeflenen son nokta konulmak isteniyor. İl il yapılan toplantılarla sürdürülen önümüzdeki günlerde sonuçları açıklanacak "Tarım Şurası" ile Türkiye tarımının tamamıyla "Milli Tarım Projesi" adıyla şirketlerin denetimine bırakılması amaçlanıyor.

## GIDA GÜVENLİĞİ VE GÜVENCESİ

Tarım ve gıda alanında da sermayenin birleşmesi ve merkezileşmesi kaçınılmaz olarak etkisini göstermiş, tarım ve gıdanın her aşamasında faaliyet gösteren şirketlerin yıllar süren birleşmeleri ve el değiştirmeleri sonucu tarım ve gıda sisteminin kontrolü çok az sayıda küresel şirketin eline geçmiştir ve geçmektedir. Kır ile kent arasındaki bağlantı koparken, gıdayı tüketenler tükettikleri gıdaların üretim süreçlerini izleyebilme imkanını kaybetmiş, gıdanın nasıl üretildiğine dair bilgiden git gide uzaklaşmış, yani gıdaya yabancılaşmış, gıdadan korkar olmuşlardır. Gıdanın üzerinde oluşan kuşkuları ortadan kaldırabilmek için gıda güvenliği kavramı devreye sokulmuştur.



**Gıda güvencesi ise herkesin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi için besleyici gıdalara, düzenli olarak, yeterli ve güvenilir bir şekilde erişebilmeleri demektir.**

“Gıda güvenliği, gıdaların hasadından başlayarak sofralarımıza gelinceye kadar taşınması, işlenmesi, hazırlanması, depolanması gibi aşamalarında oluşabilecek, sağlık riski taşıyan fiziksel, biyolojik ve kimyasal nitelikteki etkenlerin olumsuzluğunun engellenmesine yönelik kullanılan bir kavramdır.

Gıdanın kontrolü aşamasının da şirketlerin denetiminde olduğu günümüzde, kendi belirledikleri, kabul edilebilir kalıntı ve katkı maddeleri ve hijyenik koşullar gıda güvenliği için yeterlidir. Üretim süreci içinde kullanılan yöntemler, bu sürecin yarattığı doğa tahribatı, genetik çeşitliliğin azalması, gıdaların besin değerlerinin düşmesi gıda güvenliğinin ilgi alanına girmez.

Gıda güvencesi ise herkesin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi için besleyici gıdalara, düzenli olarak, yeterli ve güvenilir bir şekilde erişebilmeleri demektir. Şirketlerin gıda sistemi içerisinde gıda güvenliği teknik bir mesele olarak düşünülmüş, gıda güvencesi bir hak olarak kabul edilse de bu hakkın nasıl güvence altına alınacağı tanımlanmamıştır.”

## **GIDA EGEMENLİĞİ**

BM tarafından kabul edilen “gıda hakkı”nın nasıl sağlanabileceğini, bunun için toplumsal örgütlenmelerin nasıl olması gerektiğini tanımlayan politik bir kavramdır. ‘gıda güvencesi’ni gerçek temellerine oturtan ve ‘gıda güvenliği’ni teknik bir konu olmaktan çıkaran bir yaklaşımdır.



**Sağlıklı gıda ancak merkezinde küçük çiftçilerin, köylülerin olduğu, onların atalarından kalan tohumlarla ve bilgilerle kendi kültürlerine uygun, doğayla uyumlu agroekolojik üretimlerini sürdürdürebilmelerinden ve bu bilgi ve deneyimlerini gelecek nesillere aktarılabilmelerinden geçer.**

Gıda egemenliği kavramı ilk defa 1996 yılında BM Gıda ve Tarım Örgütü –FAO- tarafından Roma’da düzenlenen Dünya Gıda Zirvesi’nde küçük çiftçilerin küresel örgütü La Via Campesina tarafından dillendirilmişti. Ardından 2007 yılında Mali- Nyeleni köyünde dünyanın her yerinde gelen delegelerle gıda egemenliği toplantısı yapılmış ve o günden sonra dünyanın her yerinde gıda egemenliği hareketi çalışmaları birbirleriyle ilişkili sürdürülmeye başlanmıştır.

Gıda egemenliği endüstriyel, kâr amaçlı, petrole dayalı şirketlerin gıda sistemine karşı duruştur. Gıda politikalarının küresel gıda ve tarım şirketleri tarafından değil gıdayı üreten ve ona ihtiyaç duyanlar tarafından belirlenmesini, halkların kendi kültürlerine uygun, doğayla uyumlu tarım ve gıda sistemlerini belirleme hakkı olduğunu savunur. Sağlıklı gıda ancak merkezinde küçük çiftçilerin, köylülerin olduğu, onların atalarından kalan tohumlarla ve bilgilerle kendi kültürlerine uygun, doğayla uyumlu agroekolojik üretimlerini sürdürdürebilmelerinden ve bu bilgi ve deneyimlerini gelecek nesillere aktarılabilmelerinden geçer. Toprağın, suyun temizliği, ekolojik yapının bozulmaması sağlıklı gıda üretmenin ön koşuludur. Sağlıklı gıdanın en kısa yoldan tüketiciye ulaşabilmesi önemlidir.



**Sağlıklı gıdalara ulaşabilmek edilgen tüketici olmaktan değil, bir toplumsal proje olan gıda egemenliği mücadelesinin aktif katılımcısı olmaktan geçmektedir. Gıdaya sahip çıkmak, gıdayı üretenlerle, tüketenlerin ortak çabasıyla ancak mümkün olabilecektir.**

## GIDAYA SAHİP ÇIKMAK

Bugün tüketiciler açısından sağlıklı ve zehirsiz gıdalara ulaşabilmek halkın gıda sistemine, yani gıda egemenliği mücadelesine katkı vermekten geçmektedir. Her gıda seçimi şirketlerin veya halkın gıda sistemine yönelik bir tercihtir. Tarım artık kentli sorunu haline de dönüşmüştür. Geleceğimiz için sağlıklı gıdalara ulaşılabilmesi, köylülerin ve küçük çiftçilerin topraklarında kalabilmesi, kendilerine yeterli kaynaklara sahip olabilmesi, bu kaynakları bizzat kendilerinin denetleyebilmesi, doğayla uyumlu üretebilmesi ile mümkündür. Onun için, 2018 Aralık ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda zehirsiz ve sağlıklı gıdaları üretme ve ulaşma hakkının güvenceye alındığı, biyoçeşitliliğin ve ortak varlıkların korunmasının ve ekolojik köylü tarımının kabul edildiği Köylü Hakları'nın uygulanmasını iktidardan talep etmek sadece köylülerin ve küçük çiftçilerin değil sağlıklı gıdalara ulaşmak isteyenlerin de ortak talebi olmalıdır.

Sağlıklı gıdalara ulaşabilmek edilgen tüketici olmaktan değil, bir toplumsal proje olan gıda egemenliği mücadelesinin aktif katılımcısı olmaktan geçmektedir. Gıdaya sahip çıkmak, gıdayı üretenlerle, tüketenlerin ortak çabasıyla ancak mümkün olabilecektir.



# İstanbul neden eko-feminist bir kent olmalı?

Karantina günlerinin bizlere verdiği belki de tek olumlu durum kendine yeterlilik pratikleri ile tanışma şansı oldu. Kendine yeterlilik yabancılaştırmanın önüne geçebilmek adına atabileceğimiz en güzel bireysel ve kolektif adımlardan biri. Zira, elma çekirdeğinin çöpe atıldığı bir düzenden bahçeye ekildiği bir yaşama geçmek sosyo-politik bir değişimdir.

**MERVE TUBA TANOK**





**İstanbul, bu ekolojik yıkımın mümkün mertebede geri alınması noktasında çok önemli bir yer taşıyor kuşkusuz. 3. Köprü'nün, 3. Havalimanı'nın, ve Kanal İstanbul projesinin ekonomi-politik dinamikleri bir yana, sadece yer seçimi ile, İstanbul'daki doğal ve kentsel yaşamın ölüm fermanını çoktan çıkardığını söyleyebiliriz.**

20 milyon nüfusu ile neredeyse tek başına bir ülke olarak kabul edilebilecek nitelikte kompleks bir yapıya sahip olan İstanbul kentinin ve yarı-kırsal alanının ekolojik ve feminist bir anlayışla yönetilmesi savının evrensel sebepleri olduğu gibi, ülke çapında yaşadığımız bitmek bilmeyen ve normalleşerek devam travmatik zamanlar itibariyle son derece yerel ve bölgesel sebepleri de var elbette.

Dünyanın içinde bulunduğu, çevresel açıdan son derece kritik ve emsalsiz -ve aktüel olarak, epidemi günleri ile hayli görünür hale gelen- vahametli durum, yaşamsal aciliyet taşıyan çevrenin korunumu ve iyileşimi hususunda, doğa merkezli bir yönetim biçimini zorunlu kılıyor. Nitekim, bir takım ülkeler milyonlarca ağaç dikmenin telaşını yaşaya dursun, Türkiye ise sistematik ağaç katliamlarının yaşandığı bir ülke olarak, küresel ekosistemin kurtarılması konusunda pek de doğru bir yerde durmadığını kanıtlar nitelikte bir pratik sergiliyor.

İstanbul, bu ekolojik yıkımın mümkün mertebede geri alınması noktasında çok önemli bir yer taşıyor kuşkusuz. 3. Köprü'nün, 3. Havalimanı'nın, ve Kanal İstanbul projesinin ekonomi-politik dinamikleri bir yana, sadece yer seçimi ile, İstanbul'daki doğal ve kentsel yaşamın ölüm fermanını çoktan çıkardığını söyleyebiliriz. Hektarlarca ormanın yok edilmesi ile gerçekleşmiş bu inşaatlar ve gelecek projeler, kalan son doğal rezervlerinin



**Yönetici sınıf servet birikimi için, kapitalist bir gelenek olarak, doğayı yağmalamaktan her daim olduğu gibi bugün de çekinmiyordu. Daha fazla güç, daha fazla hız daha fazla sömürü ve daha fazla yıkım...**

tam da bu bölgede bulunması itibariyle, çok kısa bir süre sonra içtiğimiz su bir yana, soluduğumuz havayı dahi ciddi oranda olumsuz etkileyecek bir ekolojik yıkım anlamına gelir. Doğanın subordinasyonu ve talanı yüzyıllardır olduğu gibi bugün de, yalnızca iktidar-istibdat sarmalı etrafında yoğunlaşan hayli erkek bir zihniyet tarafından gerçekleştirilmekte. Yönetici sınıf servet birikimi için, kapitalist bir gelenek olarak, doğayı yağmalamaktan her daim olduğu gibi bugün de çekinmiyordu. Daha fazla güç, daha fazla hız daha fazla sömürü ve daha fazla yıkım...

Ekolojiyi yok sayan kentsel projelere imza atan, gittikçe derinleşen sosyo-mekansal eşitsizliğin devamını garanti altına alarak kendini yeniden üreten, Büyükdere hattından başlayıp epidemik biçimde bütün İstanbul'u fallik bir kentsel kimlikle yapılandıran, bu aynı güç parametreleri, yani maskülenliğin mekan üretimi, bugün kadınların sokakta korku içinde yürümelerinin, ne kendilerini ne çocuklarını güven içinde hissedebildiği bir mekânsal yapılanmanın da bizatihi sebebidir. Kadın cinayetlerinin, taciz ve tecavüz vakalarının çarpıcı biçimde yükseldiği ve bütün bunları yaratan bizatihi erkeğin kendisi daha sistematik anlamda ise güç zihniyeti ve eril tahakküm olduğu halde sürekli kadınların suçlandığı ve hatta iyi-kötü kadın dikotomisinin eril arzusunun buyurganlığı doğrultusunda derinleştirildiği, do-



**Feminist hatta ekofeminist mekan üretimi stratejileri ve pratiklerine ihtiyaç duyulmalı çünkü kent yönetiminin feminist politik ekoloji kapsamında mekânsal ve sosyoekonomik stratejiler üretmesi günlük hayatlarımızı kurtaracak derecede kritik önem taşır.**

ğanın ve kadının eş zamanlı biçimde tahakküm altına alındığı şu dönemde, daha fazla hektar orman ve daha fazla kadının katledilmesini beklemeksizin, en az epidemilere karşı alınan tedbirler kadar acilietli bir biçimde harekete geçilmesi, bir kent yönetiminin karşı hegemonik mekan ve yaşamın üretilmesi bağlamında merkeze alması gereken en önemli konulardan ilkidir. Bütün bu sorunların yaratılış sürecinde kent ortamının payını yadsımamak, barışçıl ve huzurlu bir kent ve habitat yaratabilmek adına oldukça elzem ve tam da bu noktada, kentte öncelikle kadınların güvenliğini sağlamak, kent hakkının toplumun her kesimi tarafından gerçekleştirilmesine olanak tanıyan, feminist hatta ekofeminist mekan üretimi stratejileri ve pratiklerine ihtiyaç duyulmalı çünkü kent yönetiminin feminist politik ekoloji kapsamında mekânsal ve sosyoekonomik stratejiler üretmesi günlük hayatlarımızı kurtaracak derecede kritik önem taşır çünkü sadece kadınlarını değil kentin bütün ezilenleri ve dışlananları ile ilgilenir.

Ekofeminist kooperatifler örneğin, yerel yönetimler tarafından sunulması ya da yatay örgütlenme ile oluşturulması gereken, kendine yeterli bir kent için kilit bir dinamik olabileceği gibi aynı zamanda kadınların -kurtuluşunu gerçekleştirilmesi anlamında vazgeçilmez fakat elbette tek ve yeterli olmayan bir safha olarak- ekonomik bağımsızlığına ulaşmasına olanak tanıyacak, yabancılaştırmanın olmadığı, dolayısıyla neoliberal üretim biçimlerine



**Karantina günlerinin bizlere verdiği belki de tek olumlu durum kendine yeterlilik pratikleri ile tanışma şansı oldu. Kendine yeterlilik yabancılaşmanın önüne geçebilmek adına atabileceğimiz en güzel bireysel ve kolektif adımlardan biri.**

hiçbir şekilde hizmet etmeyen yaşamsal bir alternatif olarak düşünülmesi. Örneğin, şimdilik, bilinen en yakın doğal afet olarak İstanbul büyük depreminin gelmesini beklemek yerine, epidemi döneminden çıkar çıkmaz, doğal ve erişilebilir malzemelerin kullanıldığı dolayısıyla inşaat tekellerinin dışlandığı, -belki de bir mahallenin ekofeminist kooperatifinin ürettiği doğal duvar malzemesinin kullanıldığı, toplu konut sıkıcılığının ve politikliğinin dışına çıkan katılımcı süreçlerle tasarlanan, kadınları, çocukları ve yaşlıları ön planlara koyan, ekolojik ve ayrımcılığın karşısında duran kapsayıcı bir feminist mekan üretimi anlayışının parçası olarak deprem sonrası kalıcı sosyal konut çalışmalarına başlamak... Elbette sadece yönetsel düzeyden beklemeden, bireysel bilinçlenme – kolektif üretim ile zamanımızı ahir zamanlara çevirmemek adına bir şey yapmalı. Karantina günlerinin bizlere verdiği belki de tek olumlu durum kendine yeterlilik pratikleri ile tanışma şansı oldu. Kendine yeterlilik yabancılaşmanın önüne geçebilmek adına atabileceğimiz en güzel bireysel ve kolektif adımlardan biri. Zira, elma çekirdeğinin çöpe atıldığı bir düzenden bahçeye ekildiği bir yaşama geçmek sosyo-politik bir değişimdir.



## Ekoloji hareketinde yol arayışı

Kendi arka bahçemizi kurtarmamız, kendi vadimizi, köyümüzü ya da mahallemizi kurtarmamız yetmiyor! Bir mahkeme kararı iki mahkeme kararı da bizi kurtarmıyor! Cerattepe örneğinde olduğu gibi 25 yıl korumayı başarmışken bir gece bir darbe ile sizi hiçe sayarak şirketi başınıza çıkarabiliyorlar. O zaman başka çareler aramak gerekiyor.

**MURAT ÇEPNİ - CEMİL AKSU**



**2002’de işbaşına gelen AKP, bir önceki hükümet döneminde direkt IMF ve Dünya Bankası’nın atadığı Ekonomi Bakanı Kemal Derviş’in programını devraldı. Bu program, finans sektörünün çok uluslu emperyalist şirketlere satılmasına dayanıyordu.**

2000’li yılların almanağına bakıldığında açık olarak görülen temel gündemlerden biri, doğa katliamları ve bunlara karşı gelişen hareketlerdir.

Bu hareketlerin ortaya çıktığı konjonktürün şöyle bir esprisi vardır. 2002’de işbaşına gelen AKP, bir önceki hükümet döneminde direkt IMF ve Dünya Bankası’nın atadığı Ekonomi Bakanı Kemal Derviş’in programını devraldı. Bu program, finans sektörünün çok uluslu emperyalist şirketlere satılmasına dayanıyordu. “15 günde 15 yasa” programıyla emperyalist sermayeye entegrasyon geliştirildi. Yeni ekonomik birikim modeline bağlı olarak AKP, kendini, “gömlek değiştirerek” Avrupa’daki “muhafazakar demokrat” partilerin hemcinsi olarak takdim etmeye girişti.

Bu süreç; AB üyeliği, AB demokrasisi gibi konularda güçlü söylemlerin geliştirildiği, “Alevi açılımı”, “Roman açılımı” ve “Kürt açılımı” gibi göstermelik hamlelerle iç barışın tesis edileceği inancının yayıldığı bir süreç oldu. Bu siyaset liberal kesimlerin desteğini aldı. “Elitler”le, “askeri ve bürokratik vesayet” ile hesaplaşma propagandası ve göstermelik mahkeme süreçleri, toplumdaki değişim isteğini arkalayabildi.

“Kalkınma” ve “demokratikleşme” yani “muhafazakar inkılap” diye tanımlanan dönemde, bu konjontüre aykırı olarak, çok da hesapta olmayan, çok alışık da olunmayan çevre ve ekoloji hareketleri ortaya çıktı.



**Radikal, NTV, CNN Türk gibi henüz tümüyle saraya bağlanmamış ana akım medyada, “çevre haberciliği” diye bir şey başladı. Sol, sosyalist basında “ekoloji” sayfaları açıldı.**

Bu çevre ya da ekoloji hareketlerinin dikkat çekici temel özelliklerinden biri, AKP’nin en fazla oy aldığı, 12 Eylül’den sonra sağ-muhafazakar-milliyetçi partilerin en fazla oy topladığı Karadeniz gibi çevre kentlerde gelişmiş olmasıydı. Hareketler HES belasına karşı ortaya çıktı ve Türkiye’nin öne çıkan muhalefet dinamiklerinden biri haline geldi.

HES karşıtı mücadele Derelerin Kardeşliği Platformu, Karadeniz İsyandadır Platformu gibi iki önemli demokratik taban örgütlenmesini yarattı. İstanbul’da Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu kuruldu. “Kentsel dönüşüm projeleri”ne karşı mücadelelerle çeşitlendi. Birçok yerel dernek ve platform ardı sıra geldi. Ve kısa zamanda tüm Türkiye ve Dersim başta olmak üzere Kürt illerinde kurulan HES ve baraj karşıtı yerel platformlar arasında ağlar örüldü. Radikal, NTV, CNN Türk gibi henüz tümüyle saraya bağlanmamış ana akım medyada, “çevre haberciliği” diye bir şey başladı. Sol, sosyalist basında “ekoloji” sayfaları açıldı.

Sonrasındaki hikayeyi hepimiz biliyoruz. 1990’lı yıllarda nükleer karşıtlığı üzerinden başlayan, Bergama’da ve Artvin’de siyanürlü altın madenciliğine karşı mücadele devam edip HES karşıtı mücadele ile genişleyen hareket, 2013’de Gezi isyanı ve Haziran Ayaklanmasına varan bir dinamizmin temel fay hattı oldu.



**Çeşitlilik sadece sorun alanlarından kaynaklanmıyor. Her bir sorun alanında mücadele eden yerel platformların bileşimi de oldukça çeşitlilik arz ediyor. Ve bu çeşitlilik ekoloji hareketinin hem özgünlüğü hem de en önemli sorununu oluşturuyor.**

Bugün ekoloji hareketi deyince oldukça geniş bileşenli bir hareketten bahsetmiş oluyoruz.

HES, JES, GES, RES, maden, termik ve nükleer santraller gibi yatırımlarla ihtiyaçtan fazlasını üretme, enerji şirketlerinin daha fazla kârı için yaşam alanlarının talanı, dikkatlerin yoğunlaştığı başlıca alan oldu. Yıkım politikası kent merkezlerinin, parkların, ormanların, tarım alanlarının betonlaştırılması, emekçi mahallelerinin zengin sınıflarca ele geçirilmesi ile devam etti. Buna karşı kent hakkı mücadelesi veren hareketler örgütlendi. Endüstriyel tarım ve tüketim kültürüne karşı toprağı korumaya, onunla birlikte gıdayı ve beslenmeyi şirketlerin egemenliğinden kurtarmaya çalışan gıda egemenliği hareketi ve bunun bir uzantısı olarak üretim-tüketim kooperatifleri çalışmaları sayılabilir. Ayrıca, hayvan hakları hareketleri, bütün bunlarla ilişkili avukatlar, akademisyenler/bilim insanları gibi oldukça çeşitli bir bileşimi ifade ediyoruz.

Çeşitlilik sadece sorun alanlarından kaynaklanmıyor. Her bir sorun alanında mücadele eden yerel platformların bileşimi de oldukça çeşitlilik arz ediyor. Ve bu çeşitlilik ekoloji hareketinin hem özgünlüğü hem de en önemli sorununu oluşturuyor. Öncelikle, bu çeşitliliğin yarattığı özgünlüğe değinelim.

Bu hareketler, birçok farklı hatta karşıt siyasi aidiyetleri olan yurttaşları, hemşehrileri bir araya getiriyor. Bu nedenle, bu yerel hareketler, kendilerini “siyasetler üstü” hareket, çevre ya da ekoloji konularını da “siyasetler üstü” bir sorun olarak telakki edip, öyle de sundular. Bunda ilk bakışta





**Tam da bu noktada iki sorun ortaya çıkıyor. Bu çeşitlilik yani siyasal vb. aidiyetler açısından çeşitli olan insanlar, nasıl bir arada örgütlenecek? Bu çeşitlilik yani farklı sorunlara karşı mücadele eden platformlar, nasıl bir arada örgütlenecek?**

bir sorun da gözükmüyordu. Çevresel ve ekolojik yıkımlar hepimizi, herkesi etkiliyor. Hepimiz temiz bir hava, su ve gıda istiyoruz. Muhtemelen doğayı yok eden, kirleten şirketlerin sahipleri de çocuklarına kendi ürettikleri ürünleri değil, ithal ettikleri “organik ürünleri” yediriyordur. Yani, aynı doğanın parçası olduğumuza göre yıkımdan da, herkes eşit oranda olmazsa da, etkileniyor ve buna karşı harekete geçiyor, geçmek zorunda kalıyor.

Tam da bu noktada iki sorun ortaya çıkıyor. Bu çeşitlilik yani siyasal vb. aidiyetler açısından çeşitli olan insanlar, nasıl bir arada örgütlenecek? Bu çeşitlilik yani farklı sorunlara karşı mücadele eden platformlar, nasıl bir arada örgütlenecek?

Aslında bu iki soru ya da sorun, tek bir soru ya da sorunun iki görünümü: Bu ana soru demokrasi sorunu. Demokrasinin hepimizin bildiği bir tanımını var: Halkın kendi kendisini yönetmesi. Başta da belirttiğimiz gibi, AKP ülkede “demokrasi rüzgarı” estirirken enerji şirketleri, inşaat şirketleri vadilerde ve emekçi mahallelerde yıkım rüzgarı estiriyordu. Bir sabah uyandığınızda karşınızda kepçeler, kamyonlar gelmiş vadinizi kazmaya, evinizi yıkmaya başlamış. Yani sizin yaşadığınız yerle ilgili sizin fikrinizi almadan bir şeyler yapıyorlar. Doğal olarak can havliyle buna karşı “yaşam alanınızı” savunmak için harekete geçtiniz, bütün köylülerle, mahallelilerle birlikte. Her ne biçimde başlamış olursa olsun, bu hareketin başa-



**Aynı şekilde, siz iktidarı, yerel yöneticileri, sizin yaşam alanınızla ilgili bir kararda görüşünüzü almadan karar verdiği, yani demokratik davranmadığı için eleştirirken, yine aynı iktidarın örneğin Kürt halkının demokratik özerklik talebine karşı yaklaşımına söz, tutum belirlemediğinizde gerçekten kalıcı sonuçlar almamız mümkün müdür?**

rısının ölçüsü ne olacak? Örneğin, kendi köyündeki projeyi engellemiş olması kafi gelir mi? Örneğin dışarıdan gelen şirketi kovanlar, eskisi gibi suni gübre ile toprağı ekip biçmeye devam etsin, çöpünü de dereye atsın mı? Ya da başka köydeki, ilçe ya da ildeki başka projeler söz konusu olduğunda da kendi işine bakmaya devam etsin mi?

Bunun böyle olamayacağı çok açık. Yani sadece kendi arka bahçenizi dışarıdan gelen şirketten kurtarmanız, yıkımdan kurtulmanızı getirmiyor. Bu basit bir gerçek ama sonuçları o kadar basit değil. Çünkü sizin yaşam tarzınızı, üretim tarzınızı, başka insanlarla ve bütün canlılarla olan ilişkilerinizi değiştirmenizi isteyen basit bir gerçek. Yani siz kendi arka bahçenizde şirketler HES yapmasın diyeceksiniz ama siz bahçenizi yapay gübrelerle kirletmeye devam edeceksiniz, şirketler suyumuzu elimizden almasın diyeceksiniz ama siz su kaynaklarını kirletecek bir üretim ve tüketim tarzını sürdüreceksiniz, HES olmasın ama turizm olsun diyeceksiniz ya da güneş-rüzgâr olsun diyeceksiniz ve Ege'deki RES, GES işgaline karşı mücadele eden köylülerle ters düşeceksiniz...

Aynı şekilde, siz iktidarı, yerel yöneticileri, sizin yaşam alanınızla ilgili bir kararda görüşünüzü almadan karar verdiği, yani demokratik davranmadığı için eleştirirken, yine aynı iktidarın örneğin Kürt halkının demokratik özerklik talebine karşı yaklaşımına söz, tutum belirlemediğiniz-



**Cerattepe örneğinde olduğu gibi 25 yıl korumayı başarmışken bir gece bir darbe ile sizi hiçe sayarak şirketi başınıza çıkarabiliyorlar. O zaman başka çareler aramak gerekiyor.**

de gerçekten kalıcı sonuçlar almamız mümkün müdür? Üstelik bu kadar çeşitli insanın herkesi ilgilendiren bir konuda demokratik bir şekilde toplanıp, tartışıp karar almasını nasıl sağlayacağız? Yani bildiğimiz tipte burjuva siyaset tarzı ve pratiği üretmeden nasıl örgütleneceğiz?

Ekoloji hareketinin aslında 2011-2013'ten beri, yani bu hareketlerin tavan yaptığı o dönemden beri karşı karşıya kaldığı temel sorun budur. Bu 15-16 yıllık pratik deneyimin sağladığı ders şudur: Kendi arka bahçemizi kurtarmamız, kendi vadimizi, köyümüzü ya da mahallemizi kurtarmamız yetmiyor! Bir mahkeme kararı iki mahkeme kararı da bizi kurtarmıyor! Cerattepe örneğinde olduğu gibi 25 yıl korumayı başarmışken bir gece bir darbe ile sizi hiçe sayarak şirketi başınıza çıkarabiliyorlar. O zaman başka çareler aramak gerekiyor. Nasıl örgütleneceğiz, nerede ne zaman kimlerle nasıl birlikte olacağız, stratejimiz ne olacak, daha bütünlüklü bir program oluşturabilir miyiz, böyle bir programın genel ilkeleri ne olabilir?

Demokrasi sorunu, sadece örgütlenme sorunlarıyla ilgili ya da sınırlı bir sorun da değildir. Esas sorun, başlangıcındaki çeşitliliğine karşın, hareketin kendi aidiyetini oluşturması ile ilgili bir sorun var. Yani hareketin içinde, herkesin kendisi olmaktan çıkarak, yeni bir insan haline gelmesi gerekir. Örneğin Cerattepe'de, Efemçukuru'nda maden şirketinin ağaç katliamına, doğa katliamına karşı çıkarken, Dersim'deki or-



**Bugün temel sorun da ekoloji hareketini bu uzlaşmadan çıkarmak, gerçekten başka türlü bir dünya, başka türlü bir yaşam kurma düşlerimizi gerçek kılacak bir harekete çevirmek.**

man yangınına bir şey diyemiyorsak ya da Suriyeli mültecilerin ırkçı, ayrımcı saldırılara maruz kalmasına ses çıkartamıyorsak, hatta içten içe “Bu Araplardan da tiksiniyorum” diyorsak, tutarlı bir demokrasi mücadelesi, ekoloji mücadelesi vermemiz imkansızlaşır.

Bir harekete katılım için kim olduğuna değil ne istediğine bakarız elbette. Tekil talepli yerel harekette sağlanan birlik, başka bütün tartışmaların paranteze alınması şeklinde gerçekleşiyorsa, orada gerici bir uzlaşma olduğunu görmek gerekir. Eleştiri ve düşünce özgürlüğü gibi demokrasinin vazgeçilmez ilkeleri. Bir hareketin çevre hareketi mi ekoloji hareketi mi olduğuna karar vermemizi sağlayan en önemli kriterlerden biri de budur aslında. Aynı zamanda bir hareketin gerici bir uzlaşma mı yoksa yenilikçi kurucu bir hareket mi olduğunu da bu kriter üzerinden değerlendirebiliriz.

Bugün temel sorun da ekoloji hareketini bu uzlaşmadan çıkarmak, gerçekten başka türlü bir dünya, başka türlü bir yaşam kurma düşlerimizi gerçek kılacak bir harekete çevirmek. Şu ya da bu tekil sorunla mücadele ederken, bu düşlerimize uygun olarak hareket etmek, amacımızın kullandığımız araçlarda mün-demiç olmasını gerçekleştirmek. Yani “Önce şu sorunu çözelim, önce şu AKP’den kurtulalım, önce şu projeyi engelleyelim sonra demokrasiyi, başka türlü bir yaşamı, vb düşünürüz” dediğimiz her durumda yanılıyoruz, yeniliyoruz.



# Krizden çıkışın yönetimi

Sistemin 2018 sonlarından itibaren içine girmeye başladığı derin ekonomik krizin rastlantısal ve çok uygun maskesi olarak Covid-19 salgını, siyasi ve iktisadi erklerin iradeleri haricinde başka bazı gerçeklerin üzerindeki maskelerin düşmesine vesile oldu.

**OSMAN SİRKECİ**



**Şirketler salgınla maskelenen sermayenin yapısal krizinin zorladığı değişimin bedelini yine kamuya ödetmek istiyor ve ödetiyor. Yükselişlerde kârlarına kâr ekleyen şirketler yükünü kamuya ödetmeye alıştıkları krizlerde de yeni zenginler yaratarak kârlılığı sürdürmek eğiliminde ve kararlılığındalar.**

## KRİZİN NEDENLERİ VE MALİYETİ

Kapitalist sistemde emek, gezegen ve sermaye arasındaki bölüşümde kaybedenler hep emek ve gezegen olmuştur. 60 bin şirketin elinde biriken küresel sermaye 130 trilyon dolara ulaşırken çevre can çekişmekte, 5,5 milyar insan yoksulluğa mahkûm yaşamaktadır.

Şirketler salgınla maskelenen sermayenin yapısal krizinin zorladığı değişimin bedelini yine kamuya ödetmek istiyor ve ödetiyor. Yükselişlerde kârlarına kâr ekleyen şirketler yükünü kamuya ödetmeye alıştıkları krizlerde de yeni zenginler yaratarak kârlılığı sürdürmek eğiliminde ve kararlılığındalar. Krize karşı destek paketlerinin şirketler ve kamu arasında dağıtımındaki adaletsizlik bunu açıkça göstermektedir.

## KRİZİN ÇÖZÜMÜ SOSYAL EKONOMİ

Tüm bunlara rağmen, birçok sosyal girişim ve kooperatiflerce belirlenen ekonomik, sosyal ve çevresel hedefler ve buna yönelik sosyal dayanışmacı, paylaşımcı somut adımlara ve yaklaşımlara karşılık veren demokratik yönetim mekanizmaları ile yönetilmenin mümkün olduğu görülmekte ve test edilmektedir. Bu göstergeler umut verici ve cesaretlendiricidir. Kârlılığı tüm kararların merkezine oturtan, kâr maksimizasyonunun tek odak noktası ve kriter olduğu yönetim anlayışının, orta gelirli ve yoksulları ile tüm toplumu krizler sarmalından çıkaramayacağı apaçık ortaya çıkmıştır.



**Sosyal dayanışmacı, paylaşımcı sivil toplum inisiyatifleri daha çok sorumluluk üstlenerek çok farklı girişimlerde bulunurken, merkezi hükümetlerin ve küresel şirketlerin isteksizlikleri, yetersizlikleri ise zirvelere tırmanmaktadır.**

## **EMEK META OLMAKTAN ÇIKARILMALI!**

Emeği meta olmaktan çıkarmak, toplumsal-ekonomik fayda üreten geleneksel ve mikro ölçekli sektörleri “serbest piyasanın” vahşi yasalarından korumak ve aynı zamanda tüm insanların işe ve işin getirdiği insanlık onuruna erişimini sağlamak anlamına gelmektedir. Bu hedefe ulaşmanın bir yolu sokaklarda, kamusal alanlarda kendiliğinden ortaya çıkan sokak ekonomisi istihdamını korumak ve istihdam garantisi yaratmaktır.

## **ÇEVRESEL KRİZ VE SOSYAL FAYDA**

Evrensel İnsan Hakları Beyanname-si'nin 23. maddesi, herkesin çalışma hakkı olduğunu söylüyor. İstihdam garantisi, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara karşı verilen mücadelede kolektif kabiliyetlerin arttığı görülmektedir. Sosyal dayanışmacı, paylaşımcı sivil toplum inisiyatifleri daha çok sorumluluk üstlenerek çok farklı girişimlerde bulunurken, merkezi hükümetlerin ve küresel şirketlerin isteksizlikleri, yetersizlikleri ise zirvelere tırmanmaktadır. Bu dinamikleri katılımcı ve demokratik işbirliği temelinde koordine etmesi gereken merkezi hükümetler ve yerel yönetimler yeni normal koşullarda çalışmaya istekli tüm bireylere uygun çalışma



**Küçük üreticilerin, çiftçilerin, kent yoksullarının kapitalizmin krizleri ve başarısızlıkları karşısında kendiliğinden çözümü olan sokak ekonomisi gibi entelektüel dayanışma kolektiflerinin sanal girişimleri de bir anlamda şu andaki Covid-19 krizi karşısında kent aydınlarının yarattığı bir kendiliğinden çözümdür.**

ortamları ve hakları sağlayarak çalışanı ve çalışmayanı birlikte doğal huzur ortamları yaratabilirler. Bu gönüllülük temelli çalışma ve ortak paylaşımcı yaşam ortamları ve alanları tüm toplum için iyi bir gelecek sağlayacaktır. Kâr odaklı kurgulanmayan bu ortamlar çevresel veya benzeri felaketlerin önlenmesine yardımcı olacaktır. Tüm dünyada işsizlik oranları süratle yükselirken, istihdam garantisi programları, sosyal, ekonomik ve çevresel istikrarın temin edilmesinde ve demokrasilerin güçlenmesinde önemli bir role sahiptir.

#### **ENTELAKTİF BİREYİN SOSYOEKONOMİK, ÇEVRESEL REFAHA KATKISI**

Küçük üreticilerin, çiftçilerin, kent yoksullarının kapitalizmin krizleri ve başarısızlıkları karşısında kendiliğinden çözümü olan sokak ekonomisi gibi entelektüel dayanışma kolektiflerinin sanal girişimleri de bir anlamda şu andaki Covid-19 krizi karşısında kent aydınlarının yarattığı bir kendiliğinden çözümdür. Bu tür kendiliğindenliklerin desteklenmesi ve geliştirilmesi hiçbir kaynak israfına yol açmayacaktır. Aksine, hayat pahalılığını frenleyecek, cari dengeye ve yerel sosyal kalkınmaya katkı sunacaktır. Yerel ve merkezi yönetimler, işsizlik ve artan yoksullaşma açısından yaklaşmakta olan şoklara karşı böylesi çözümleri desteklemek ve sunmak yoluyla, demokratik toplumun sosyal, ekonomik ve çevresel refahına olan bağlılığını göstermiş olacaktır.





**Konu, gezegendeki yaşamımız ve sağlığımız olduğunda, kârlılık kabul edilmez bir ölçüttür.**

## **SAĞLIK KÂRLILIĞA BAĞLANAMAZ**

Bu salgın, yönetimin tamamen “kârlılık” gibi “piyasa” dinamiklerine bırakılamayacağını göstermiştir. Sağlık sektöründe istihdamın, acil durum teçhizatının ve servislerinin tedarikinin yıllardır kârlılık mantığı ile idare edilmesi bugün salgın karşısında neredeyse tüm dünyada sağlık sistemlerinin çökmesine ve telafisi imkânsız zararlara yol açmıştır. Her gün salgına kurban verilmekte olan binlerce insan, neden bazı ihtiyaçların asla tam anlamıyla ticarileştirilmemesi ve kârlılık mantığıyla karşılanmaması gerektiğini, bize tekrar tekrar en acı şekilde hatırlatmaktadır. Konu, gezegendeki yaşamımız ve sağlığımız olduğunda, kârlılık kabul edilmez bir ölçüttür.

## **HERKES İÇİN SOSYAL FAYDA ÜRETİMİ**

Öncelikle, çalışanların kendi hayatlarını ve geleceklerini etkileyen kararlara katılımı sağlanmalı, serbest piyasa denmesine rağmen zayıflar için hiçbir zaman serbest olmayan emek, üretim ve dağıtım süreçleri demokratikleştirilmelidir. Emek bir meta olmaktan çıkarılmalı ve herkes için faydalı mal ve hizmet üretimi sağlanmalıdır. Salgın ve çevresel felaket ile karşı karşıya olduğumuz bu kritik dönemde, bu iki stratejik dönüşümü yapmak, bize



**Covid-19 salgını özellikle sağlık hizmetlerinin sağlanmasının ve toplumun en savunmasız kesimlerinin temel ihtiyaçlarının karşılanmasının, tümüyle pazar şartlarına, piyasa koşullarına bırakılmaması gerektiği ortaya çıkmaktadır.**

sadece insanlara onurlu çalışma şartları yaratmada değil, aynı zamanda gezegendeki yaşamı ve geleceği korumak için kolektif hareket etme konusunda da yardımcı olur.

## **PİYASANIN BAŞARISIZLIKLARINDAKİ FELAKETLER ZİNCİRİ**

Sistemin 2018 sonlarından itibaren içine girmeye başladığı derin ekonomik krizin rastlantısal ve çok uygun maskesi olarak Covid-19 salgını siyasi ve iktisadi erklerin iradeleri haricinde başka bazı gerçeklerin üzerindeki maskelerin düşmesine vesile oldu. Birincisi kapitalizmle birlikte ortaya çıkan ve “modern köle” olarak adlandırılan ücretli işçinin emeğinin üretim süreçlerinde bir meta olarak işlem görmesinin sorgulanmasına sebep oldu. Ve emeğin meta olmaktan çıkarılmasına yönelik sesler yükselişe geçti. Çalışma eyleminin kendisinin bir “meta”ya indirgenemeyeceği yönünde fikirler yaygınlaşmaktadır. Covid-19 salgını özellikle sağlık hizmetlerinin sağlanmasının ve toplumun en savunmasız kesimlerinin temel ihtiyaçlarının karşılanmasının, tümüyle pazar şartlarına, piyasa koşullarına bırakılmaması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu mevcut koşulların toplumsal eşitsizlikleri giderek arttırmakta olduğu daha iyi anlaşılmıştır. Bu çerçevede salgının en yıkıcı sonuçlarını, halen zor durumda olan toplumun en dezavantajlı kesimlerinin yaşadığı ve yaşamakta olduğu görülmektedir.



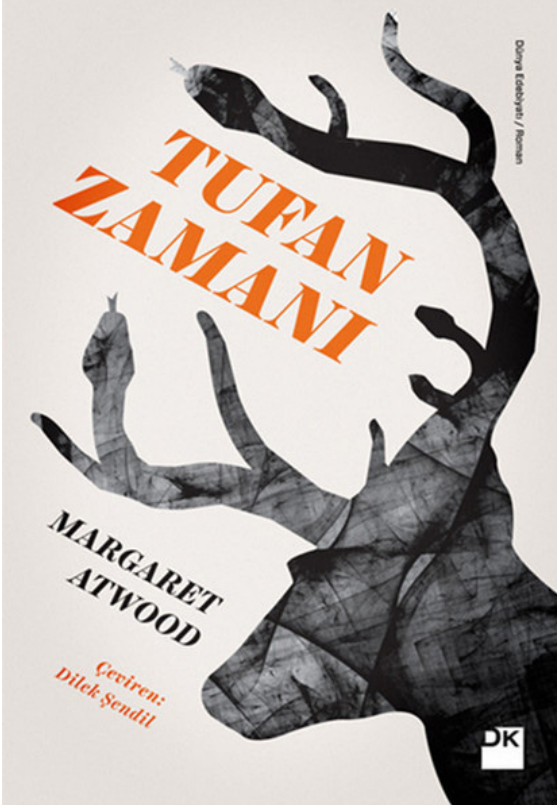
**Umutsuzca Godot'u beklercesine sadakalarla kadere razı olmak yerine, homo-ekolojik yaşamın sürdürülebilirliğini sağlamanın başka bir yolu vardır.**

## SOSYAL EKONOMİ BAŞKA BİR ÇÖZÜM

Daha fazla kandırılmaya izin verilmemelidir. 150 yıldır olduğu gibi sermaye sahiplerinin ve şirketlerin çoğu, ne emekleriyle şirketleri var eden insanların onurunu umursayacaklar ne de yaklaşan çevresel felaketle mücadele edeceklerdir. Covid-19 felaketi bu umutsuz bekleyişe son verme gereğini göstermiş ve önemli bir kesimin zihninde ve eyleminde bu umutsuzluğa son vermiş, başka bir yolun ve çözümün mümkün olduğunu göstermiştir.

Umutsuzca Godot'u beklercesine sadakalarla kadere razı olmak yerine, homo-ekolojik yaşamın sürdürülebilirliğini sağlamanın başka bir yolu vardır. Tüm sosyal, iktisadi, kültürel fayda üreten geleneksel ve mikro ölçekli işletmeler-girişimlerle birlikte emeği meta olmaktan çıkaran ve insanı ve emeğini sadece bir "kaynak"tan ibaret görmeyen özel sektörü içeren katılımcı demokrasiyle başka bir sosyal ekonomi mümkündür.

## Kitaplarda 'Ekoloji'...



### Tufan Zamanı

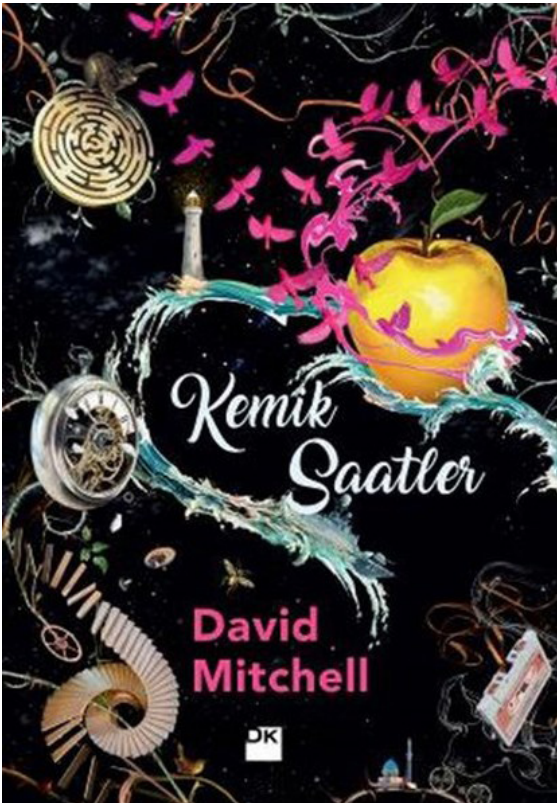
Yazar: **Margaret Atwood**

Çevirmen: **Dilek Şendil**

Yayınevi: **Doğan Kitap**

Baskı Yılı: **2013**

Sayfa Sayısı: **516**



### Kemik Saatler

Yazar: **David Mitchell**

Çevirmen: **Sıla Okur**

Yayınevi: **Doğan Kitap**

Baskı Yılı: **2016**

Sayfa Sayısı: **720**

## Kitaplarda 'Ekoloji'...



### Karbon Günlükleri 2015

Yazar: **Sacı Lloyd**

Yayınevi: **Tudem Yayınları**

Baskı Yılı: **2012**

Sayfa Sayısı: **376**



### Kurma Kız

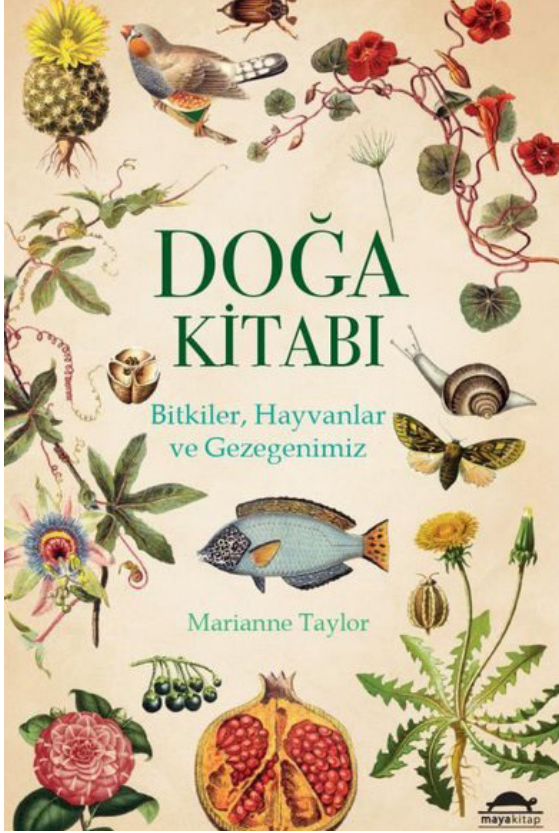
Yazar: **Paolo Bacigalupi**

Yayınevi: **Aylak Kitap**

Baskı Yılı: **2016**

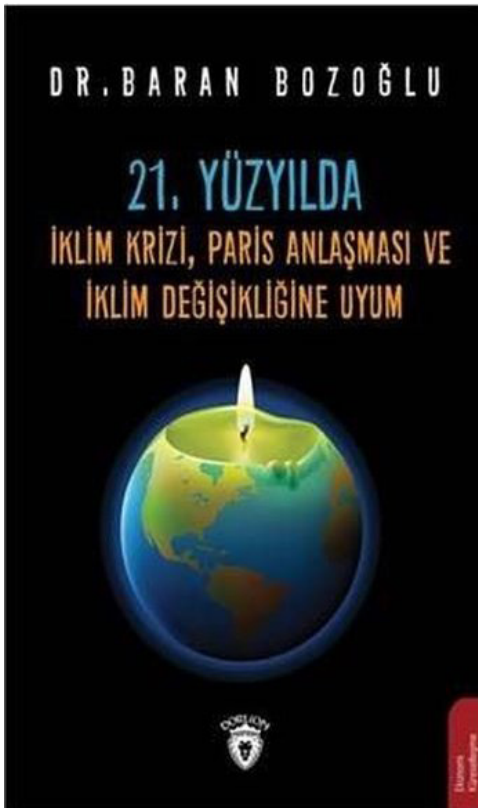
Sayfa Sayısı: **500**

## Kitaplarda 'Ekoloji'...



### Doğa Kitabı: Bitkiler-Hayvanlar ve Gezegenimiz

Yazar: **Marianne Taylor**  
Çevirmen: **Sevinç Kayır**  
Yayınevi: **Maya Kitap**  
Baskı Yılı: **2019**  
Sayfa Sayısı: **192**



### 21.Yüzyılda İklim Krizi,Paris Anlaşması ve İklim Değişikliğine Uyum

Yazar: **Baran Bozoğlu**  
Yayınevi: **Dorlion Yayınevi**  
Baskı Yılı: **2019**  
Sayfa Sayısı: **240**